

YKSILÖN JA YHTEISKUNNAN DISKURSSIT ME NAISET -LEHDEN
PÄÄKIRJOITUKSISSA VUOSINA 1990, 2000 JA 2010

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
toukokuu 2014

Reetta Tätilä

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen tavoite	1
1.2. Tutkimusaineisto	2
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN JA METODINEN TAUSTA	3
2.1. Systemis-funktionaalinen kieliteoria	3
2.2. Kriittinen diskurssianalyysi	4
2.3. Tutkimusmetodi	7
2.4. Pääkirjoitus tekstilajina	8
2.5. Naistenlehtien tutkimuksesta	9
3. AINEISTON ANALYYSI	11
3.1. Yhteiskunnan diskurssit	11
3.1.1. Kollektiivisen vastuun diskurssi	12
3.1.2. Länsimaalaisuusdiskurssi	17
3.1.3. Feministinen diskurssi	19
3.1.4. Suomalaisuusdiskurssi	22
3.1.5. Vanhat hyvät ajat -diskurssi	24
3.1.6. Taloudellisen uhkan diskurssi	27
3.1.7. Lintukotodiskurssi	31
3.1.8. Holhousdiskurssi	32
3.2. Yksilön diskurssit	33
3.2.1. Kehitysdiskurssi	35
3.2.2. Sukupuolidiskurssi	45
3.2.3. Ulkonäködiskurssi	53
3.2.4. Arkidiskurssi	59
3.2.5. Ystävyysdiskurssi	62
3.2.6. Parisuhdediskurssi	64
4. PÄÄTÄNTÖ	66
LÄHTEET	69
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen tavoite

Tutkin yksilön ja yhteiskunnan diskursseja *Me Naiset* -lehden pääkirjoituksissa kriittisen diskurssianalyysin avulla. Halusin mukaan ajallis-vertailevan näkökulman, joten pääkirjoitukset ovat vuosilta 1990, 2000 ja 2010. Yhtenä tavoitteenani on selvittää, miten yksilöä ja yhteiskuntaa on merkityksellistetty eri vuosina: ammentavatko tekstit samoista merkitysvarannoista vuodesta toiseen vai muuttuuko niiden tapa kuvata yhteiskuntaa ja yksilöä?

Päädyin tarkastelemaan *Me Naiset* -lehden pääkirjoituksia, koska olen kiinnostunut naistenlehtien tuottamasta maailmankuvasta. Koska kyse on naistenlehdestä, voidaan olettaa, että pääkirjoitukset käsittelevät nimenomaan naisille tärkeitä aiheita. Toisaalta naistenlehdet tuottavat usein melko ristiriitaistakin kuvaa naiseudesta (ks. Siivonen 2006: 226). Aineistoa valitessani havaitsin, että vuoden 1990 pääkirjoitukset eivät vastanneet sisällöltään sitä kuvaa, joka minulla oli naistenlehtien pääkirjoituksista: niiden käsittelemät aiheet olivat selkeästi yhteiskunnallisia. Olen rajannut diskurssien tarkastelun yksilön ja yhteiskunnan diskursseihin, koska haluan selvittää, näkyykö tämä havaintoni myös diskurssien tasolla.

Minua on aina kiinnostanut sanojen merkitys ja niihin kätkeytyvä valta, joten kriittisen diskurssianalyysin valitseminen tutkimusmenetelmäksi oli luontevin ratkaisu. Teksti edustaa aina valintaa (Halliday 1978: 109), joten niin sanavalinnat kuin valitut kieliopilliset rakenteetkin kertovat jotain siitä, miten hahmotamme maailman. Jotkin valinnat ovat tietoisia, kun taas toiset ovat tiedostamattomia. Valinnat perustuvat kuitenkin joihinkin käytänteisiin, vakiintuneisiin tapoihin ilmaista merkityksiä. (Heikkinen 2007: 33.) Tehdyt valinnat siis rakentavat tietynlaista kuvaa maailmasta, mutta ne myös pohjautuvat jo olemassa oleviin tapoihin kuvata asioita ja ilmiöitä. Näitä tapoja voidaan kutsua diskursseiksi.

Tutkimuksessani pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Minkälaisia yksilön ja yhteiskunnan diskursseja aineistossa esiintyy? Miten diskurssit ovat muuttuneet tarkastelujakson aikana?

1.2. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni koostuu Me Naiset -lehden pääkirjoituksista vuosilta 1990, 2000 ja 2010. Valitsin kymmenen vuoden tarkasteluvälin, koska halusin myös tarkastella, miten pääkirjoitusten diskurssit ovat vuosien varrella muuttuneet. Olen rajannut tutkimusaineistoni niin, että mukana on jokaisen kuukauden ensimmäinen numero kultakin vuodelta. Pääkirjoituksia on siis yhteensä 36.

Me Naiset -lehti on kerran viikossa ilmestyvä naisten yleislehti. Valitsin juuri pääkirjoitukset tarkastelun kohteeksi, sillä ne edustavat lehden kantaa (KS s.v. *pääkirjoitus*). Kaikilla lehdillä on lehtiryhmänsä yleispiirteiden lisäksi myös oma linjansa, joka vedetään juuri pääkirjoituspalstalla (Malmberg 1991: 195–196). Pääkirjoitukset siis heijastavat lehden arvomaailmaa selvimmin.

Olen valinnut kolme pääkirjoitusta työn liitteeksi (Liitteet 1–3). Pääkirjoituksia on yksi jokaiselta tarkasteluvuodelta, ja olen valinnut kultakin vuodelta sellaisen tekstin, josta olen nostanut lähempään tarkasteluun useita esimerkkejä. Pääkirjoitukset ovat keskimäärin 229 sanetta pitkiä.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN JA METODINEN TAUSTA

2.1. Systeemis-funktionaalinen kieliteoria

Kriittisen diskurssianalyysin taustalla on M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalinen kielioppi. Systeemis-funktionaalisella lingvistiikalla ja diskurssianalyysilla on paljon yhteistä. Ensinnäkin molemmat tarkastelevat kieltä sosiaalisena konstruktiona ja kielen roolia yhteiskunnassa sekä tapoja, joilla yhteiskunta on muokannut kieltä. Toiseksi molemmilla on dialektinen lähestymistapa kieleen: diskursiivisten tapahtumien nähdään vaikuttavan niiden esiintymiskontekstiin, ja kontekstin puolestaan vaikuttavan diskursiivisiin tapahtumiin. Kolmanneksi sekä systeemis-funktionaalinen lingvistiikka että kriittinen diskurssianalyysi painottavat merkityksen kulttuurisia ja historiallisia aspekteja. (Young & Harrison 2004: 1.)

Hallidayn näkemyksessä oleellista on se, että kielellä on samanaikaisesti useampia tehtäviä. Kieli nähdään järjestelmänä, joka tarjoaa kielelliset resurssit, joiden avulla merkitys voidaan luoda. Kieli ymmärretään merkityssysteminä, verkostona limittyviä vaihtoehtoja, joista puhuja tai kirjoittaja voi tehdä valintoja. Erilaiset valinnat puolestaan synnyttävät erilaisia merkityksiä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14; Halliday 1994: xiv.)

Hallidayn mukaan kielellä on kolme metafunktiota: ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen. Ideationaalinen funktio kuvastaa sitä, kuinka koemme maailman ja kuinka tätä kokemusta kielellistämme. Toisin sanoen se siis tuottaa representaatioita maailmasta. Interpersoonainen funktio puolestaan kuvastaa ihmisten välisiä suhteita ja luo identiteettejä. Tekstuaalisen funktion kautta kaksi muuta funktiota mahdollistuvat. (Halliday 2004: 29–30; Fairclough 1997: 29.) Tämä tarkoittaa sitä, että sanat eivät vain välitä merkityksiä vaan myös rakentavat niitä. Sananvalinnat ovat strategisia valintoja, joiden avulla merkitys rakentuu. Samaten kielioppi muodostaa systeemin, joka mahdollistaa saman asian merkityksellistämisen esimerkiksi kysymyksen tai toteamuksen muotoon. Metafunktiot eivät ole toisistaan irrallisia osa-alueita, vaan jokainen ilmaus on samaan aikaan kaikkien kolmen funktion realisoituma. (Luukka 2002: 103, 105–106.)

Norman Fairclough'n mukaan tekstit ovat sosiaalisia tiloja, joissa on kaksi sosiaalista prosessia läsnä samanaikaisesti: tieto maailmasta ja sen representoiminen sekä sosiaalinen vuorovaikutus. Fairclough'n mukaan on siis perusteltua lähestyä tekstiä monifunktioisesta näkökulmasta. Hän on seurannut systeemis-funktionaalisen kieliteorian ajatusta olettaessaan, että kieli toimii tekstissä aina yhtä aikaa ideationaalisesti representoidessaan kokemusta ja maailmaa, intersubjektiivisesti muodostaessaan vuorovaikutusta diskurssin osallistujien välillä sekä tekstuaalisesti sitoessaan tekstin osat yhteen koherentiksi kokonaisuudeksi ja sitoessaan tekstin tilannekontekstiinsa. (Fairclough 1995: 6.)

2.2. Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittinen diskurssianalyysi on yksi diskurssianalyysin muoto, joka yhdistää viitekehyksessään sekä kielitieteellisen että yhteiskuntatieteellisen diskurssin tutkimuksen näkemyksiä. Kielitieteellinen diskurssin tutkimus ja kriittinen diskurssianalyysi ovat molemmat kiinnostuneita kielenkäytöstä. Molemmat analysoivat sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä käyttötilanteissaan ja hyödyntävät analyysissa kielen teorioita ja lingvistisiä analyysiluokkia. Yhteiskuntatieteiden diskurssin tutkimus puolestaan jakaa kriittisen diskurssianalyysin kanssa näkemyksen diskurssista tapana hahmottaa ja jäsentää maailmaa. Erityisesti kielenkäytön, siis diskurssin, sosiaaliset vaikutukset ympäröivään maailmaan ovat olleet keskiössä, samaten ympäröivän maailman vaikutus kielenkäyttöön. (Pietikäinen 2000: 191–192.)

Ero yhteiskuntatieteellisen ja kielitieteellisen diskurssianalyysin välillä on se, että edellinen tutkii kielen kautta muita ilmiöitä, kun taas jälkimmäinen tarkastelee juuri kielenkäyttöä ja sen piirteitä. Käytännössä nämä lähestymistavat risteävät usein keskenään ja parhaimmillaan täydentävät toinen toistaan. Lingvistinen analyysi voi tuoda yksityiskohtaista tietoa sosiaalisten ilmiöiden diskursiivisesta puolesta, ja yhteiskunnalliset teoriat puolestaan liittävät kielen ilmiöt laajempiin yhteyksiin. (Pietikäinen 2000: 192–193.)

Diskurssianalyysissa kiinnitetään huomiota siihen, miten toimijat tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. Lähtökohtana näille huomioille on se, että samaa

ilmiötä voidaan tehdä ymmärrettäväksi monin perustelluin tavoin. Tekijöiden ja ilmiöiden syitä ei kuitenkaan pyritä nimeämään, vaan huomio kiinnitetään diskurssianalyysissä tekojen ja ilmiöiden kuvaamiseen ja nimeämiseen itsessään. (Suoninen 1999: 18.) Tekstit nähdään diskurssianalyysin systeemisessä näkökulmassa vaihtoehtojen kokoelmana. Tekstiin valitut vaihtoehdot kuuluvat laajempaan vaihtoehtojen joukkoon. Valinta tapahtuu käsillä olevien kielellisten muotojen välillä sekä lajityyppien ja diskurssien välillä. Kyseessä on kuitenkin ennen kaikkea viitekehys, jonka avulla kielen vaihtelevuutta ja sen sosiaalista määräytyneisyyttä ja vaikutuksia voidaan analysoida. Sen avulla tutkija voi kiinnittää huomiota valintoihin ja siihen, mitä on jätetty valitsematta. (Fairclough 1997: 30–31.)

Kriittinen diskurssianalyysi on erityisen kiinnostunut kielen ja vallan suhteesta, ja ideologia nähdään tärkeänä tekijänä valtasuhteiden luomisen ja ylläpitämisen kannalta (Wodak 2001: 2, 10). Ideologiat ovat läheisessä yhteydessä valtaan, koska ne ovat keinoja oikeuttaa olemassa olevia sosiaalisia suhteita ja valtaeroja (Fairclough 1989: 2). Voimakkaimmillaan valta on silloin, kun sitä ei kielellisesti tai muulla tavoin tuoda esille. Modernissa kriittisessä diskurssianalyysissä ideologia nähdään peruskäsitteenä, joka vakiinnuttaa diskurssin ja yhteiskunnan välisen yhteyden (Heikkinen 1999: 95, 2000: 322).

Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993: 11) huomauttavat, että analyytinen ja kriittinen analyysitapa eivät ole toisensa poissulkevia vaihtoehtoja, vaan ne ovat kiinnittyneet samanlaisiin teoreettisiin lähtökohtiin. Analyytinen lähestymistapa on kiinnostunut sosiaalisen todellisuuden moninaisuudesta ja toiminnan vaihtelevuudesta, ja sosiaalista todellisuutta voikin periaatteessa jäsentää hyvin monilla tavoilla. Jotkut jäsentämisen tavat voivat kuitenkin vakiintuessaan tukahduttaa tätä moninaisuutta, jolloin valtasuhteet tulevat olennaisiksi. (Jokinen & Juhila 1999: 87.)

Koska diskurssintutkimus on luonteeltaan monitieteistä, käytetään myös termiä diskurssi värikkäästi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 22). Anna Solin (2001: 30) huomauttaakin, että tutkimuksissa diskurssin käsite jää usein määrittelemättä tai se määritellään heikosti.

Joka tapauksessa kaikille diskurssi-käsitettä käyttäville tutkimusaloille ja tutkijoille on yhteistä se, että kieli nähdään sosiaalisena toimintana ja todellisuutta rakentavana tekijänä, jota voi käyttää monin eri tavoin (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 26). Kielitieteessä diskurssilla on ainakin kolme merkitystä: ensimmäisen näkemyksen mukaan se tarkoittaa kielenkäyttöä lausetta suuremmissa yksiköissä, toisen näkemyksen mukaan se merkitsee kielenkäyttöä kontekstissaan ja kolmannen näkemyksen mukaan se merkitsee kielenkäyttöä sosiaalisena käytäntönä. Viimeinen näkemys liitetään juuri kriittiseen diskurssianalyysiin. Tekstejä siis analysoidaan suhteessa niiden sosiaaliseen kontekstiin, jonka ymmärretään tarkoittavan välittömän kontekstin lisäksi myös kielenkäytön institutionaalisia ehtoja eli diskurssijärjestystä. Lisäksi sosiaaliseen kontekstiin kuuluvat myös valtasuhteet osallistujien välillä. (Solin 2001: 31.)

Diskurssi voidaan siis määritellä sosiaalisesti käytännöksi, jota sosiaaliset rakenteet määrittelevät. Kun kieltä tarkastellaan sosiaalisena käytäntönä, tarkasteluun sisältyy oletus kielestä sosiaalisesti ja historiallisesti sijoittuvana toiminnan ilmenemismuotona, joka on dialektisessa suhteessa muiden sosiaalisten tekijöiden kanssa. Dialektinen suhde tarkoittaa sitä, että kieli on sosiaalisesti rakentunutta mutta myös sosiaalisesti rakentavaa. (Fairclough 1989: 14, 1995: 54–55.) Jokinen ym. (1993: 26–27) määrittelevät diskurssin ”verrattain eheäksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi” ja jakavat käsityksen diskurssista sosiaalisissa käytännöissä rakentuvana ja samalla sosiaalista todellisuutta rakentavana. Diskurssit eivät kuitenkaan ole mitään selkeärajoja yksiköitä, vaan niiden kulttuurisesti annettua varantoa rajataan, muokataan ja täsmennetään (Suoninen 1999: 23).

Kriittisessä diskurssintutkimuksessa diskurssi nähdään kaksitasoisena ilmiönä. Yleisenä käsitteenä diskurssi (*discourse*) viittaa kaikkeen kielelliseen ja semioottiseen toimintaan, jolla ajatellaan olevan niin vuorovaikutuksellisia kuin sosiaalisiakin ehtoja ja seurauksia. Erityisenä käsitteenä diskurssi (*a discourse*) puolestaan tarkoittaa kiteytyntä merkityksellistämisen tapaa. Käytännössä yleisen ja erityisen käsitteen välille ei tehdä selvää eroa, vaan kielelliset ilmiöt ja laajempi konteksti hahmottuvat samanaikaisesti. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 26–27.)

Diskurssianalyysin kannalta myös diskursiiviset käytänteet ja diskurssijärjestys ovat relevantteja. Diskursiiviset käytänteet ovat kiteytyneitä diskursiivisen toiminnan tapoja,

jotka ovat syntyneet ajan kuluessa kulttuurisen ympäristön muokatessa niitä. Ne muokkaavat kielellistä toimintaa ja tekevät siitä helpommin tunnistettavaa ja tulkittavaa. Esimerkiksi genre yhdistää yksittäisen tilanteen tai tekstin osaksi laajempaa kontekstia (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35). Termi diskurssijärjestys puolestaan merkitsee kokoelmaa konventioita, jotka liittyvät sosiaalisiin instituutioihin. Nämä melko vakiintuneet tekstilajien, diskurssien ja tyylien yhdistelmät ohjaavat kirjoittajan tai puhujan valintoja. Toisin sanoen kielenkäyttäjällä on mahdollisuus ilmaista sama asia monella eri tavalla, mutta valinta näiden tapojen välillä on sosiaalisesti motivoitunut. (Fairclough 1989: 14, 2003: 220.)

2.3. Tutkimusmetodi

Omassa tutkimuksessani olen soveltanut kriittistä diskurssianalyysia hyvin aineistolähtöisesti. Sen lisäksi että olen rajannut aineiston tarkastelun yksilön ja yhteiskunnan diskursseihin, en ole tehnyt minkäänlaisia esioletuksia diskurssien luonteesta.

Diskursseja etsiessäni olen tukeutunut Norman Fairclough'n (2003: 129) ajatukseen, jonka mukaan diskurssi representoi jotain tiettyä osaa maailmasta tietyistä näkökulmista. Tarkastelemani maailman osat ovat siis yksilö ja yhteiskunta, ja erilaiset näkökulmat olen jaotellut omiksi diskursseikseen. Diskurssien etsimisen ja luokittelun jälkeen olen analysoinut tekstit tarkemmin ja valinnut kutakin diskurssia parhaiten edustavat esimerkit. En ole ennalta määritellyt, mihin kielenpiirteisiin kiinnitän huomiota analyysissäni, vaan olen tarkastellut jokaista esimerkkiä itsenäisesti.

Pääkirjoituksia tarkastellessani olen kiinnittänyt huomiota erityisesti sanavalintoihin ja siihen, mitä tekstissä olisi voitu valita toisin. Lisäksi olen tarkastellut teksteissä olevia vastakkainasetteluja, oletuksia ja implisiittisiä merkityksiä. Myös modaaliset ja affektiset kielenaineokset kertovat teksteihin kätkeytyvistä arvoista ja asenteista. Kieliopillisella tasolla esimerkiksi aktiivi- ja passiivimuotojen valinta ja verbivalinnat yleensä luovat tietynlaista kuvaa maailmasta.

Pääkirjoitusten diskursseja tutkiessani kuvailen ensin kunkin diskurssin suurpiirteisimpiä ominaisuuksia, jonka jälkeen tarkastelen tarkemmin diskurssille tyypillisten esimerkkien avulla, millaisia kielellisiä ja sosiokulttuurisia käytänteitä diskurssissa esiintyy. Pyrin myös tekemään johtopäätöksiä tekstien tuottamista ideologisista merkityksistä. Tutkimukseni on siis luonteeltaan kvalitatiivinen ja induktiivinen soveltava tutkimus.

2.4. Pääkirjoitus tekstilajina

Pääkirjoitus on sanakirjamääritelmän mukaan määräpaikalla julkaistava lyhyehkö sanoma- tai aikakauslehden kirjoitus, jossa esitetään lehden kanta johonkin ajankohtaiseen asiaan (KS s.v. *pääkirjoitus*). Hemánus (1972: 3–4, 6) määrittelee pääkirjoituksen kommentoivaksi eli arvostuksia sisältäväksi kirjoitukseksi, jossa lehti itse esittää arvostuksia ja pyrkii vaikuttamaan lukijoihin. Pääkirjoitus poimii todellisuudesta asioita, joita lehti pitää muita tärkeämpinä. Lisäksi pääkirjoituksesta käy ilmi tiedotusvälineen institutionaalinen mielipide. (Heikkinen 1999: 59–60.) Käytännössä tämä ilmenee useimmiten pääkirjoitusten anonyymiutena. Lehden kannasta voikin tehdä päätelmiä vain pääkirjoituksen perusteella (Hemánus 1972: 8–10.)

Pääkirjoitus sijoittuu taitossa omalle määrätylle paikalleen, josta lukijan on helppo erottaa se muusta sisällöstä (Hemánus 1975: 36). Heikkisen (2009: 29) mukaan myös tekstin ulkoiset ominaisuudet muodostavat ”oletetun lajin”. Siksi onkin mielenkiintoista, että Me Naiset -lehden pääkirjoituksen ulkoisesti tunnistettaviksi seikoiksi hahmottuvat määräpaikan lisäksi kirjoittajan kuva ja hänen allekirjoituksensa. Omalla nimellä esiintyminen ja kirjoittajan valokuvan käyttö ovat pikemminkin kolumnille kuin pääkirjoitukselle tyypillisiä piirteitä (Pietilä 2008: 82). Siitä huolimatta tekstit on haluttu nostaa pääkirjoituksen asemaan niiden paikoituksen puolesta. Naistenlehden pääkirjoituksen voidaankin katsoa olevan kokonaan oma tekstilajinsa, joka yhdistelee pääkirjoituksen ja kolumnin piirteitä.

Hemánus (1972: 11) jakaa pääkirjoitukset niiden syntytaustan perusteella kolmeen kategoriaan: toimituksen laatimiin, poliittisen puolueen edustajien laatimiin ja

ulkopuolisten asiantuntijoiden tai eturyhmien laatimiin. Me Naiset -lehden pääkirjoitukset edustavat ensimmäistä ryhmää, sillä niiden kirjoittaja on joko päätoimittaja tai toimituspäällikkö. Toimituksen sisällä pääkirjoituksen laatiikin yleensä päätoimittaja (Hemánus 1975: 37).

Tekstilaji on todella olemassa vain, jos kieliyhteisö tunnistaa sen. Lähettäjä ja vastaanottaja siis jakavat kulttuurisen käsityksen siitä, mitä jokin tietty tekstilaji tarkoittaa. Tekstilajit syntyvät toiston kautta: kun jotkin tekstien ominaisuudet vakiintuvat, syntyy normi, joka tuottaa tunnistettavasti samaan genreen kuuluvia tekstimerkityksiä. (Saukkonen 2001: 60–61.) Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta pääkirjoitus on diskursiivinen käytänte, joka on osa lehtien diskurssijärjestystä.

2.5. Naistenlehtien tutkimuksesta

Naistenlehdet ovat aikakauslehtiä, jotka on suunnattu naisille (Töyry 2005: 21, 26). Lehtien tyypittely on siis tehty niiden kohderyhmän perusteella. Toisena luokittelukriteerinä on käytetty lehden sisältöä: naistenlehdet voidaan jakaa yleislehtiin ja erikoislehtiin. Erikoislehdet ovat keskittyneet yhden hyötyalueen ympärille, esimerkiksi muotiin tai sisustukseen. Lehtityyppien väliset rajat ovat kuitenkin liukuvia, ja yleislehdet ovatkin vuosien saatossa ottaneet omakseen myös monia erikoisalueita. (Malmberg 1991: 196.) Nykyinen naistenlehtien päätyyppi on kuluttajalehti. Sen olennainen piirre on journalistisen sisällön ja ilmoitusten aihepiirien kiinteä yhteys. (Töyry 2006a: 212.)

Naistenlehtien ymmärtämiseksi ne tulisi nähdä liiketoimintana ja kulttuurisina teksteinä. Mainonnalla on keskeinen rooli kulttuurisen sisällön muokkaajana. Mainokset ja toimituksellinen materiaali ovat käytännön tasolla erottamattomia naistenlehdissä. Kaikkien naistenlehtien menestys perustuu julkaisuista saatuihin voittoihin, mainontaan ja naisten asemaan ensisijaisina kulutushankintojen tekijöinä. (McCracken 1993: 3, 10.)

Naistenlehden konseptiin kuuluu naiseuden esittäminen ristiriitaisena. Kunkin yksittäisen naistenlehden konsepti perustuu jonkin tai joidenkin nimenomaisten

ristiriitojen käsittelyyn niin, että ristiriitoja yhtä aikaa sekä puretaan, ratkaistaan että ylläpidetään. (Töyry 2005: 327.) Jonita Siivonen (2006: 237) huomauttaakin, että naistenlehdet ovat aina pitäneet naiseutta ongelmallisena ja itseään vastauksena tuohon ongelmaan.

Varhaisia naistenlehtiä ja naisten elämän ristiriitoja tutkinut Maija Töyry (2006b: 474) toteaa, että naistenlehti syntyy vasta eri tekstien kokonaisuudesta ja että vain yhtä tekstityyppiä tutkimalla ymmärrys naistenlehtien olemuksesta jää vinoksi. Naistenlehtiä ja niiden lukemistapoja tutkinut Joke Hermes (1995: 14, 27) on kuitenkin havainnut, että naistenlehtiä ei lueta läheskään niin keskittyneesti kuin muita populaarigenrejä. Hänen mukaansa lukijat arvostavat lehtiä, koska niitä voi selailla ja ne on helppo laittaa tarvittaessa sivuun. Yhdenkin tekstityypin tutkiminen on siis perusteltua, kun ottaa huomioon lehtien kuluttamistavan.

Naistenlehdet voidaan nähdä omana lajityyppinään, jossa on erilaisia alalajeja. Lajityyppisyys ei kuitenkaan ole selvärajainen lehden ominaisuus vaan enemmänkin kulttuurinen sopimus. (Töyry 2006a: 207.) Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta naistenlehti on instituutio, jolla on oma diskurssijärjestyksensä eli vakiintunut tapansa tuottaa kuvaa maailmasta.

3. AINEISTON ANALYYSI

3.1. Yhteiskunnan diskurssit

Yhteiskuntaa koskevia diskursseja esiintyy aineistossa yhteensä kahdeksan. Olen nimennyt ne seuraavasti: kollektiivisen vastuun diskurssi, länsimaalaisuusdiskurssi, feministinen diskurssi, suomalaisuusdiskurssi, vanhat hyvät ajat -diskurssi, taloudellisen uhkan diskurssi, lintukotodiskurssi ja holhousdiskurssi. Mielenkiintoista on se, että yksikään diskurssi ei edustu jokaisena vuonna. Lisäksi yksikään diskurssi ei aktivoidu niin, että se olisi edustettuna vain vuosina 1990 ja 2010, vaan kahtena vuonna esiintyvät diskurssit esiintyvät joko vuosina 1990 ja 2000 tai vuosina 2000 ja 2010.

Kollektiivisen vastuun diskurssi, länsimaalaisuusdiskurssi ja feministinen diskurssi edustuvat vuosina 1990 ja 2000. Kollektiivisen vastuun diskurssissa yhteiskuntavastuusta rakennetaan kuvaa kaikkien kansalaisten yhteisenä asiana. Länsimaalaisuusdiskurssissa Suomi näyttäytyy osana länsimaita ja länsimaalaiset arvot hahmottuvat myös suomalaisten jakamiksi arvoiksi. Feministisessä diskurssissa puolestaan naisten yhteiskunnallinen asema on korostetusti esillä.

Vuosien 2000 ja 2010 pääkirjoituksista nousevat esille suomalaisuusdiskurssi ja vanhat hyvät ajat -diskurssi. Suomalaisuusdiskurssissa suomalaisista rakennetaan melko perinteistä kuvaa, ja vanhat hyvät ajat -diskurssi korostaa yhteiskunnan muutosta jollakin tavalla huonompaan suuntaan.

Yksittäisinä diskursseina vuonna 1990 esiintyvät taloudellisen uhkan diskurssi ja lintukotodiskurssi. Taloudellisen uhkan diskurssissa Suomen taloustilannetta merkityksellistetään niin sisäisten kuin ulkoistenkin tekijöiden kautta uhatuksi, kun taas lintukotodiskurssissa Suomi asemoituu suhteessa koko muuhun maailmaan.

Vuoden 2000 pääkirjoituksista nousee esille holhousdiskurssi, jossa suomalaisesta yhteiskunnasta rakentuu kuva holhousyhteiskuntana.

Olen koonnut yhteiskunnan diskurssit omaksi taulukokseen, josta näkyy kunkin diskurssin esiintyminen tarkasteltavina vuosina.

TAULUKKO 1. Yhteiskunnan diskurssit

	1990	2000	2010
Kollektiivisen vastuun diskurssi	x	x	
Länsimaalaisuusdiskurssi	x	x	
Feministinen diskurssi	x	x	
Suomalaisuusdiskurssi		x	x
Vanhat hyvät ajat -diskurssi		x	x
Taloudellisen uhkan diskurssi	x		
Lintukotodiskurssi	x		
Holhousdiskurssi		x	

3.1.1. Kollektiivisen vastuun diskurssi

Kollektiivisen vastuun diskurssi rakentaa yhteiskunnallisista asioista kuvaa kaikkien kansalaisten vastuulla olevana asiana. Monikon 1. persoonan muodot ja persoonapronomini *me* ovat diskurssille tyypillisiä tapoja merkityksellistää kollektiivista vastuuta. Kollektiivisuutta rakennetaan myös häivyttämällä varsinaiset yhteiskuntaa koskevien päätösten tekijät, jolloin vastuu näyttäytyy kaikkien yhteisenä ja yksilöiden vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnallisiin asioihin korostuvat.

Vuoden 1990 pääkirjoituksissa kollektiivisen vastuun diskurssi nousee esille yhteisenä vastuuna luonnosta ja poliittisesta päätöksenteosta. Toisaalta omaksi aladiskurssikseen nousee edustuksellinen diskurssi, jossa vastuu kaikkia koskevista päätöksistä näyttäytyy poliitikkojen ja viranomaisten asiana. Pääkirjoitukset tuottavat kuvaa demokraattisesta yhteiskunnasta, jossa yhteiskunnalliset ongelmat ovat yhteisiä, mutta tukeutuvat myös ajatukseen edustuksellisesta demokratiasta.

- (1) *Mitä kauheuksia pitää tapahtua, ennen kuin heräämme horroksestamme luonnon suhteen. Onko pihakoivun näytettävä jonakin keväänä, että se ei jaksa enää nousta hiirenkorvalle ennen kuin olemme valmiit todelliseen taistoon luonnon puolesta. (19/90)*

- (2) *Syksyn suuri taistelu palkoista ja veroista on vielä käymättä. Jos nykyisenlainen meno jatkuu eli syömme enemmän kuin tienamme, ei tilanne hyvältä näytä. (32/90)*
- (3) *Mutta kysymys on paljon suuremmista asioista kuin pelkästään tuhannen somalin asemasta. Suomalaiset ovat tulkinneet selvästi, että somalilaiset eivät täytä pakolaisten tai poliittisista syistä vainottujen tunnusmerkkejä. Mutta asioilla on myös suomalaisten paljon viljelemä humanitaarinen näkökulma. Voimmeko pitää rajamme suljettuina ja kuinka kauan? (50/90)*

Esimerkissä (1) ihmisten tilaa kuvataan *horroksena luonnon suhteen*. *Horros* tarkoittaa kevyttä, osittain tajuista unta tai unitilaa. Ihmiset näyttäytyvät siis ainakin osittain tietoisina luonnon saastumisesta. Teksti implikoi, että ihmiset ovat valmiita taistoon luonnon puolesta vasta, kun saastumisen merkit näkyvät heidän omassa elinpiirissään, pihakoivun kunnossa. Monikon 1. persoonan muodot *heräämme* ja *olemme* rakentavat kuvaa suomalaisista yhtenä joukkona, jonka tulisi yhdessä ryhtyä suojelemaan luontoa.

Esimerkki (2) nostaa esille *syksyn suuren taistelun palkoista ja veroista* eli tulopoliittiset neuvottelut. Verbiliitto *on käymättä* jättää taistelun osapuolet implisiittisiksi (VISK § 1341), mutta monikkomuotoiset verbit *syömme* ja *tienamme* korostavat tulopolitiikan kollektiivista luonnetta. Nykyinen tilanne on nimetty *menoksi*, jota käytetään viittaamaan varsinkin sopimattomaan käyttäytymiseen ja elämäntapoihin (KS s.v. *meno*). Häivyttäessään tupo-neuvotteluiden osapuolet esimerkki (2) korostaa siis jokaisen suomalaisen vastuuta palkoista ja veroista. Myös melko arkiset verbit *syödä* ja *tienata* (vrt. esim. *kuluttaa* ja *ansaita*) korostavat Suomen taloudellista tilannetta yksilötason valintoina.

Esimerkki (3) esittää kaikki suomalaiset yhtenä joukkona. Verbi *tulkita* merkitsee käsittämistä tai valitsemista monista selitysmahdollisuuksista. Teksti implikoi, että muunlaisetkin tulkinnat olisivat siis olleet mahdollisia. *Suomalaisten paljon viljelemä humanitaarinen näkökulma* esittää ihmisystävällisen asenteen kaikkien suomalaisten jakamana ja usein harjoittamana argumenttina, jonka pitäisi vaikuttaa suomalaisten tulkintaan. Kirjoittaja asemoi itsensä suomalaisten ulkopuolelle kahdessa virkkeessä, mutta viimeisen virkkeen monikon 1. persoonan muoto *voimme* liittää hänetkin osaksi

suomalaisia. Pällin (2003: 186) mukaan kirjoittaja voi irtisanoutua ryhmästä, kun sen toiminnassa on piirteitä, joihin hän ei voi katsoa sitoutuvansa. Toisin sanoen kirjoittajan mielestä somalialaiset täyttävät turvapaikanhakijoiden tunnusmerkit, mutta kaikki muut suomalaiset ovat tulkinneet asian toisin. *Voimmeko pitää rajamme suljettuina ja kuinka kauan?* on retorinen kysymys, johon kirjoittaja ei odota niinkään vastausta kuin samanmielisyyden osoitusta. Retorinen kysymys toimii väitteenä, joka sisältää kysymyksen ja siihen tarkoitetun vastauksen. (VISK § 1705.) Lisäksi retorisiin kysymyksiin voi nähdä kätkeytyvän kirjoittajan omakohtaisia päätelmiä ja väitteitä, jotka ovat epäsuoria johtopäätöksiä tekstissä esitetyistä faktoista (Pälli 2003: 91).

Omaksi aladiskurssikseen vuoden 1990 pääkirjoituksista nousee **edustuksellinen diskurssi**. Diskurssissa yhteiskunnallinen vastuu näyttäytyy ensisijaisesti poliitikkojen ja viranomaisten asiana.

- (4) *Somaliasta, Afrikan itärannikolta heimosotia pakenevat somalialaiset ovat asettaneet suomalaiset viranomaiset todelliseen tulikokeeseen. - - Pääministeri haluaa pysäyttää somalit jo rajalle ja kansalaisten myötätunto on taattu. (50/90)*
- (5) *Mutta miksi asioista ei puhuta? Pelätäänkö täällä naiivisti, että jos avaamme suamme ja ilmoitamme olevamme varuillamme, niin kansanvaellus alkaa. Tällainen ajatusmalli herättää kysymyksen, ovatko viranomaiset todella asioiden tasalla vai mihin oikein pyritään. Avoimessa yhteiskunnassa pitää keskustella myös vaikeista asioista, vaikka vaalit ovatkin tulossa. Suomalaiskansallinen hyve – vaikeneminen on kultaa – on ihmisten aliarvioimista. Jokainen osaa varmasti muodostaa mielipiteensä, oli se kielteinen tai myönteinen, jos asiat kerrotaan nopeasti ja selvästi. Tähän meikäläisillä viranomaisilla ei kaikesta päättäen ole rohkeutta. (50/90)*

Esimerkit (4) ja (5) ovat molemmat pääkirjoituksesta, jonka otsikko on *Somalien testi* (50/90). *Testi* merkitsee jonkin kunnon tai soveltuvuuden selville saamiseksi suoritettavaa koetta. Esimerkissä (4) somalialaiset on kuvattu aktiivisena toimijajoukkona, joka on *asettanut suomalaiset viranomaiset todelliseen tulikokeeseen*. *Tulikoe* puolestaan on kuvainnollinen ilmaus vaikealle kelpoisuus- tai

pystyvyyskokeelle. Pakolaiskysymys on siis merkityksellistetty viranomaisten testinä, josta heidän on suoriuduttava osoittaakseen kykynsä. Lause *kansalaisten myötätunto on taattu* esittää kansalaiset yhtenä joukkona, jonka myötätunto pääministerin toimintaa kohtaan on *taattu* eli turvattu. Lause implikoi, että pääministerin halun takana on kansan varma suosio eikä niinkään hänen oma mielipiteensä. Sananvalinta *myötätunto* on mielenkiintoinen, sillä se merkitsee myötämielistä osanottoa jonkun vaikeuksissa olevan tunteisiin tai ymmärtämystä ja sympatiaa. Sen sijaan, että kansan reaktio olisi nimetty esimerkiksi *tueksi*, pakolaisia koskeva päätös nähdään tunneasiana.

Esimerkissä (5) monikkomuodot *avaamme* ja *ilmoitamme* esittävät suomalaiset yhtenä ryhmänä, mutta substantiivin tavoin käytetty pronomini *jokainen* puolestaan korostaa kansan luonnetta yksilöistä koostuvana joukkona. Naiivin ajatusmallin syyksi hahmottuu viranomaisten haluttomuus keskustella vaikeista asioista. Viranomaiset esitetään siis vastuullisina kansalaisten mielipiteestä. *Kansallinen* merkitsee jollekin kansalle erityisen ominaista, ja teksti nostaa vaikenemisen arvostamisen esille juuri suomalaisille ominaisena hyveenä. *Hyve* puolestaan merkitsee eettisesti arvokasta inhimillistä ominaisuutta tai luonteenpiirrettä. Suomessa on perinteisesti arvostettu vaikenemista, sillä turha tai liiallinen puhuminen on koettu itsethostukseksi tai asian puutteeksi. Teksti toistaa suomalaista sananlaskua *puhuminen hopeaa, vaitiolo kultaa* toisin ja nimeää viranomaisten vaikenemisen *ihmisten aliarvioimiseksi*. Vaitiolon syiksi nousevat vaalien läheisyys ja rohkeuden puute. Teksti vihjaa, että viranomaiset eivät halua puhua vaikeista asioista, koska he pelkäävät, ettei heitä äänestetä uudelleen virkaan. Myös jokaisen kansalaisen oma mielipide näyttäytyy viranomaisten kannalta ongelmallisena.

Vuoden 2000 pääkirjoituksissa kollektiivisen vastuun diskurssi aktivoituu vain yhdessä tekstissä. Pääkirjoituksessa *Kolkyt ja risa* (29/00) korostuu kansalaisten vastuu yhteiskunnalle. 30-vuotiaiden sukupolvi on tekstin keskiössä, ja kirjoittaja asemoi itsensä osaksi sitä. Samalla pääkirjoitus rakentaa myös suhdetta lukijoihin, joiden oletetaan jakavan kokemus hyvinvointivaltion tarjoamista etuuksista ja toisaalta niiden synnyttämistä vaatimuksista.

(6) *Miksi kummassa pyytelin anteeksi? Siksi, että kolmikymppisen pitäisi olla superkuntoinen. Mehän olemme etuoikeutettua sukupolvea. Olemme*

saaneet hyvinvointivaltion kaikki lahjat. Käydä peruskoulut ja lukea valinnaisia kieliä. Nauttia vitamiinoitua ruokaa, fluorattua vettä, hammashoitoa, terveydenhuoltoa. (29/00)

- (7) *Meidän pitäisi siis olla elämämme kunnossa, ei vielä elämän kuluttamia. Ei meillä saisi olla selkävikoja, pahaa olutmahaa, astmaa ja yliherkkyyksiä. Ei masennusta, burn outia tai mielenterveyshäiriöitä. Mikä on mennyt pieleen? (29/00)*
- (8) *Meihin on panostettu niin paljon, että keskiverto suoritus ei tunnu miltään. Meitä on pienestä pitäen valistettu niin perusteellisesti, että voimme syyttää vain itseämme, jos paikat pettävät. (29/00)*

Esimerkissä (6) konditionaalimuotoinen *pitää*-verbi esittää kolmikymppisten superkuntoisuuden todennäköisenä mutta toteutumattomana. Liitepartikkeli *-han* ilmaisee väitelauseessa sisältämänsä väitteen olevan tunnettu ja itsestään selvä tosiasia (VISK § 830), eli kolmikymppisten asema etuoikeutettuna sukupolvena näyttäytyy yleisesti tunnustettuna tosiseikkana. Liitepartikkeli vastaa *sillä*-konjunktiota toimiessaan perusteluna edelliselle virkkeelle. Perusteluksi etuoikeutetulle asemalle nostetaan hyvinvointivaltiolta saadut lahjat. *Lahja* tarkoittaa vapaaehtoisesti ja vastikkeetta toiselle luovutettavaa esinettä tai muuta vastaavaa lahjoitusta. Valtion ei siis esitetä odottavan mitään vastineeksi antamistaan lahjoista, mutta silti superkuntoisuus nousee esille ikään kuin vastapalveluksena tai odotettuna tuloksena saaduista lahjoista.

Esimerkit (7) ja (8) korostavat yksilön omaa vastuuta kunnostaan. Esimerkissä (7) nesessiivirakenne *meidän pitäisi olla elämämme kunnossa* korostaa erinomaisessa kunnossa olemista velvollisuutena ja suositeltavana. Ilmaus *elämän kuluttama* kuitenkin häivyttää yksilön valintojen merkitystä ja korostaa elämistä ihmisen pääasiallisena kuluttajana. Deonttista modaalisuutta ilmaiseva modaaliverbi *saada* sisältää puheyhteisön normeja ilmaisevan luvan ja velvollisuuden ulottuvuuden (VISK § 1554). Esimerkissä luetellut *selkäviat, paha olutmaha, astma, yliherkkyydet, masennus, burn out* ja *mielenterveyshäiriöt* näyttäytyvät ongelmina, joita ihmisillä ei olisi lupa olla, koska valtio on panostanut heihin niin paljon. Teksti esittää valtion toimenpiteet perusteluna yksilön vastuulle omasta terveydestään. Elliptinen virke *Ei masennusta, burn outia tai mielenterveyshäiriöitä* rinnastaa psyykkiset sairaudet fyysisiin ja implikoi, että niin paha olutmaha kuin masennuskin ovat itse aiheutettuja ongelmia.

Retorinen kysymys *Mikä on mennyt pieleen?* antaa ymmärtää, että kaikki luetellut ongelmat ovat todellisuutta. Samalla ongelmat hahmottuvat seurauksiksi sille, että hyvinvointivaltio on epäonnistunut toimitaan.

Esimerkissä (8) passiivimuodot *on panostettu* ja *on valistettu* häivyttävät varsinaiset tekijät ja nostavat objektin, *meidät*, korosteisesti esille. Panostaminen ja valistaminen esitetään tosiasioina, joiden hyödyt ovat tavoittaneet jokaisen suomalaisen. Virkkeet jättävät eksplikoimatta valistamisen ja panostamisen syyt, ja sivulauseet nostavat esille yksilön velvollisuuden huolehtia itsestään. Virke *Meihin on panostettu niin paljon, että keskiverto suoritus ei tunnu miltyään* kuvaa yhteiskunnan ja yksilön suhteen hyötysuhteena, jossa keskitasoinen ja tavallinen suoritus on lähes arvoton. Verbi *panostaa* korostaa ajatusta hyötysuhteesta, jossa tietyllä panoksella saadaan tietty tulos. Toisaalta ilmaus *ei tunnu miltyään* korostaa yksilöä itse itseään arvioivana subjektina, joka vertaa itseään muihin. Samalla ajatus keskiverron suorituksen merkityksettömyydestä kuitenkin implikoi, että keskitasoinen tulos ei vastaa annettua panosta. Lause *meitä on pienestä pitäen valistettu niin perusteellisesti* toimii perusteluna sille, että paikkojen pettäessä syy on vain ja ainoastaan yksilön. Mielenkiintoista on se, että yksilön terveydentilasta rakennetaan diskursiivisesti omavastuukysymys, jossa esimerkiksi edellä mainitut mielenterveysongelmat nähdään itse aiheutettuina.

3.1.2. Länsimaalaisuusdiskurssi

Länsimaalaisuusdiskurssissa suomalaisesta yhteiskunnasta rakentuu diskursiivisesti kuva länsimaalaisena ja länsimaalaiset arvot jakavana valtiona. Diskurssille tyypillistä on myös nimetä jokin ulkoryhmä, jonka arvot poikkeavat länsimaisista arvoista.

Vuoden 1990 pääkirjoituksissa länsimaalaisuusdiskurssi asemoi Suomen osaksi länsimaita, ja tekstit pitävät yllä itä–länsi-dikotomiaa. Suomi identifioidaan myös suhteessa Baltian maihin, jotka näyttäytyvät toisaalta sisarkansana, toisaalta taas ei-länsimaalaisina valtioina.

(9) *Baltiassa kuohuu ja tapahtuu. He ovat sisarkansaa.* (15/90)

- (10) *Suomalaiset ovat rakentaneet Tallinnaan uuden fiksun länsimaalaisen hotellin. (15/90)*
- (11) *Maailma pidättää henkeään. Valkoiset panttivangit odottavat vapautumistaan. Me kyynelhdimme heidän epätietonsa, kokemuksiensa, syyttömyytensä takia. Meidän vihamme on viimein saanut konkreettisen kohteen. Saddam Hussein edustaa meille kaikkea mahdollista paha. (37/90)*

Esimerkissä (9) suomalaiset näyttäytyvät balttien sisarkansana. Yhdyssanan määräiteosana *sisar* implikoi, että baltit ovat ainakin joiltain ominaisuuksiltaan samanlaisia kuin suomalaiset. *Sisarkansa* ammentaa myyttisestä selitysvarannosta, jossa kansat nähdään ikään kuin perhekuntina. Esimerkki (10) puolestaan ammentaa itä–länsimerkityssysteemistä, jossa länsimaat nähdään itämaiden vastakohtana. Suomalaisuus näyttäytyy *fiksunä länsimaalaisuutena*, jonka suomalaiset ovat tuoneet Tallinnaan. Teksti antaa ymmärtää, että baltit eivät ole länsimaalaisia. Esimerkki rinnastaa adjektiivit *uusi*, *fiksu* ja *länsimaalainen*, ja länsimaalaisuus näyttäytyy hienona ja kekseliäänä balttilaisuuteen verrattuna. Esimerkkien (9) ja (10) välillä vallitsee siis eräänlainen ristiriita: toisaalta suomalaiset identifioituvat balttien sukulaiskansaksi, toisaalta taas edistykselliseksi länsimaalaiseksi valtioksi.

Esimerkissä (11) kolmen ensimmäisen virkkeen subjektit rinnastuvat toisiinsa: *maailma*, *valkoiset panttivangit* ja monikon 1. persoonan persoonapronomini *me* näyttäytyvät samaan ryhmään kuuluvina. Panttivankeja määrittävä adjektiivi *valkoinen* on Kielitoimiston sanakirjan mukaan synonyymi *valkoihoiselle*, 'Euroopasta ja sen lähialueilta peräisin olevaan vaaleaihoiseen väestöön kuuluville ihmisille' (KS s.v. *valkoinen*; *valkoihoinen*). Teksti implikoi, että maailma on esisijaisesti vaaleaihoinen ja eurooppalainen. Vastakkaisena tälle ryhmälle näyttäytyy diktaattori Saddam Hussein, joka edustaa *kaikkea mahdollista paha*. Vaikka nimenomaan Saddam Hussein on nostettu esille kaiken pahan ruumiillistumana, antaa panttivankien ihonvärin eksplikoiminen ymmärtää, että Hussein on ei-vaaleaihoinen. Teksti rakentaa maailmasta kuvaa kahtiajakautuneena paikkana: hyvä, valkoihoinen länsi näyttäytyy pahan, ei-vaaleaihoisen Saddam Husseinin ja itämaiden vastakohtana.

Vuoden 2000 pääkirjoituksissa länsimaalaisuusdiskurssi aktivoituu vain yhdessä pääkirjoituksessa. Suomi näyttäytyy länsimaisen kauneusihanteen jakavana valtiona, ja samalla se implisiittisesti hahmottuu länsimaalaiseksi valtioksi. Länsimaalainen kauneusihanne kuvataan kuitenkin rajoittavana ja ahtaana kireyskriteerinä. Esimerkki (12) risteää ulkonäködiskurssin (ks. alaluku 2.2.3.) kanssa, ja teksti rakentaa kauneusihanteesta kuvaa sosiaalisena konstruktiona.

(12) *Sitä paitsi kiribatilaisten kauneusihanne näkyy olevan huomattavasti sallivampi kuin länsimaiset kireyskriteerit. (2/00)*

Esimerkki (12) asettaa vastakkain Kiribatin ja länsimaiden kauneusihanteet. Länsimaalaista kauneusihannetta kuvataan sanalla *kireyskriteeri*, kun taas kiribatilaisten kauneusihanne on nimetty neutraalimmin vain *kauneusihanteeksi*. Arviointiperustetta tai mittapuuta merkitsevä *kriteeri* nostaa kireyden länsimaalaisen kauneusihanteen keskeiseksi ominaisuudeksi, jota vasten ihmisiä arvioidaan. Adjektiivi *kireä*, josta ominaisuudennimi *kireys* on johdettu, nostaa esille niin vartalon hoikkuuden kuin ihon kireydenkin, ja teksti rakentaa nuoruudesta ja laihuudesta kuvaa länsimaalaisen kauneuskäsityksen keskeisinä ihanteina. *Huomattavasti sallivampi* eli suvaitsevaisempi ja vapaamielisempi kiribatilainen kauneusihanne asettuu länsimaalaisen kauneusihanteen vastakohtaksi. Mielenkiintoista on se, että substantiivijohdos *kiribatilaiset* korostaa Kiribatin väestöä, kun taas *länsimaiset* viittaa epämääräiseen kulttuuriseen ja maantieteelliseen joukkoon maita ja häivyttää niissä asuvat ihmiset taka-alalle. Tämä korostaa länsimaalaista kauneusihannetta ikään kuin ylhäältäpäin saneltuna määreenä, jota kaikki länsimaiden asukkaat eivät kuitenkaan välttämättä jaa.

3.1.3. Feministinen diskurssi

Feministisessä diskurssissa yhteiskuntaa on merkityksellistetty nimenomaan naisten näkökulmasta. Diskurssille tyypillinen keino on naiseuden korostaminen ja sen nostaminen etusijalle: naisia ja miehiä ei aseteta vastakkain, vaan miessukupuoli on teksteissä pikemminkin implisiittisesti läsnä.

Vuoden 1990 pääkirjoituksissa naiseus on korostetusti esillä, vaikka tekstien käsittelemät ilmiöt ovat kaikkia suomalaisia koskevia. Toisaalta feministinen diskurssi myös uusintaa kuvaa sukupuolista kahtena vastakkaisena ryhmänä, joiden välillä vallitsee alistussuhde.

(13) *Sydämeistäni haluan, että naisvaltaiset työpaikat säilyvät.* (10/90)

(14) *On kauhukuva, että naista tuolla tavalla alistava mies päättää naistenkin asioista korkealla tasolla. Ja valitettavasti kuva on totta.* (15/90)

Esimerkki (13) on pääkirjoituksesta *Pieni vaiheompelijatyttö* (10/90), joka käsittelee vaatetusteollisuuden siirtymistä ulkomaille. Intertekstuaalinen viittaus *Pieni tulitikkutyttö* -satuun aktivoi taloudellisen uhkan diskurssin (ks. alaluku 3.1.6.), mutta korostaa myös vaatealan naisvaltaisuutta nostaessaan vaiheompelijatyön esimerkiksi kaikkien vaatetusalan työntekijöiden tilanteesta. Sen sijaan että teksti puhuisi esimerkiksi vaatetusteollisuuden työpaikoista, korostaa sananvalinta *naisvaltaiset työpaikat* globalisoitumisen vaikutuksia juuri naisväestöön. *Sydän* on kuvainnollinen ilmaus ihmisen syvimille tunteille ja ajatuksille, ja perusteluksi naisvaltaisten työpaikkojen säilymiselle hahmottuu kirjoittajan oma tunne- ja ajatusmaailma. Korostamalla omia tunteitaan kirjoittaja osoittaa ajavansa voimakkaasti naisten asiaa.

Esimerkissä (14) naista alistava mies päättämässä naistenkin asioista on nimetty *kauhukuvaksi*. *Kauhu* eli voimakas pelko liittyy nimenomaan miehen päättävään asemaan. Teksti implikoi, että on syytä pelätä miehen alistavan naisia myös päätöksenteon tasolla. Feministisen diskurssin aktivoi sananvalinta *naistenkin asioista*, jossa kaikkia koskevat päätökset on esitetty korostamalla päätösten vaikutusta juuri naisiin. Yksikön 3. persoonan muoto *päättää* esittää miehen olevan ikään kuin yksin vastuussa päätöksenteosta (vrt. *naista tuolla tavalla alistava mies on päättämässä naistenkin asioista korkealla tasolla*). Huomionarvoista on kuitenkin se, että päättäjien sukupuolella ei ole merkitystä sinänsä, vaan ongelmallisena naisten kannalta näyttäytyy vain päättäjän toiminta, naisten alistaminen. Toisaalta kategorian 'mies' nostaminen esille (vrt. *naista tuolla tavalla alistava henkilö*) uusintaa ajatusta patriarkaalisesta vallasta ja miehistä naisia alistavina toimijoina.

Vuoden 2000 pääkirjoituksissa feministinen diskurssi aktivoituu vain yhdessä pääkirjoituksessa. Diskurssissa nousevat esille naisen yhteiskunnallinen asema ja tasa-arvokehitys. Toisaalta esimerkki (16) myös rakentaa naisesta kuvaa objektina, jota arvioidaan etupäässä hänen ulkonäkönsä perusteella.

- (15) *Jutun mukaan Suomi saa kiittää naisiaan monista sosiaalipoliittisista ansioista, kuten ilmaisesta peruskoulusta ja kolmen vuoden lastenhoitovapaasta. Tekemistä vielä riittää. Vain kaksi prosenttia johtopaikoista on naisten hallussa. Ja menestyksellä on hintansa: naisten alkoholismi on kasvussa, todetaan tekstissä. (10/00)*
- (16) *Pikkutyön Barbie vaihtaa minihameeseen, murehtii selluliittia, ihastuu ja bailaa. Kenties jonain päivänä hänenkin tiensä on vienyt power-suitiin, pakolliseen jakkupukuun. Se on vain osoitus naisen moninaisista mahdollisuuksista. Tyttö itse kasvaa tietämään, missä rooliasussa hän parhaiten viihtyy. (10/00)*

Esimerkissä (15) *monet sosiaalipoliittiset ansiot* on esitetty yksinomaan naisten saavutuksena. Verbiä *kiittää* käytetään erityisesti ilmauksissa, jotka merkitsevät, että joku on jonkun ansiota. Koska virkkeen subjektina on *Suomi*, koko valtio hahmottuu naisten toiminnasta hyötyväksi. Sanavalinta myös korostaa Suomen sosiaalipoliittisia ansioita kansainvälisellä tasolla (vrt. *suomalaiset saavat kiittää*). Virke *vain kaksi prosenttia johtopaikoista on naisten hallussa* kuvaa johtopaikkojen tavoittelun itsestään selvänä tavoitteena ja nostaa johtotehtävien sukupuolijakauman tasa-arvon toteutumisen mittariksi. Sananvalinta *hallussa*, joka merkitsee käsissä tai vallassa olemista, on mielenkiintoinen, sillä se korostaa johtopaikkoja omistettavina asioina ja tuo tekstiin myös vallan aspektin (vrt. *Vain kaksi prosenttia naisista on johtopaikoissa*). Naisten alkoholismin kasvu puolestaan on merkityksellistetty *menestyksen hinnaksi*, ja teksti antaa ymmärtää, että naisten alkoholismin syynä ovat menestyksen tuomat paineet eivätkä esimerkiksi sosiaaliset ongelmat. Samalla teksti myös uusintaa näkemystä, jonka mukaan alkoholismi on esisijaisesti miesten ongelma.

Esimerkki (16) nostaa pukeutumisen esille tekijänä, joka heijastaa naisen asemaa yhteiskunnassa ja hänen mahdollisuuksiaan elämässä. Barbie-nukke, jota on pidetty jopa hieman epäterveenä roolimallina tytöille, nousee tekstissä esille monipuolisena

esikuvana, jonka pukeutuminen heijastaa yhteiskunnan muutosta. Tekstin suhde naisen mahdollisuuksiin on kuitenkin ristiriitainen, sillä jakkupukua on luonnehdittu adjektiivilla *pakollinen*, joka merkitsee välttämätöntä ja ehdotonta. Sanavalinta implikoi, että naisen on pukeuduttava jakkupukuun tullakseen otetuksi vakavasti työelämässä. Se, että Barbie *vaihtaa minihameeseen*, rinnastuu *selluliitin murehtimiseen, ihastumiseen ja bailaamiseen*. Minihame symboloi pinnallista ja huoletonta elämää, kun taas *power-suit* kuvastaa jo nimensä puolesta voimaa ja itseluottamusta. Vaikka Barbie-nuken vaatteet edustavatkin naisen mahdollisuuksien kirjoa, päättyy teksti myös uusintamaan näkemystä siitä, että naista arvioidaan esisijaisesti hänen ulkonäkönsä perusteella (ks. alaluku 3.2.2). Virke *tyttö itse kasvaa tietämään, missä rooliasussa hän parhaiten viihtyy* korostaa tytön oman valinnan merkitystä ja esittää kaikki mahdolliset roolit samanarvoisina. Kontrastoiva *itse*-sana korostaa tyttöä yhtenä useammasta vaihtoehdosta, jotka voisivat olla osallisina rooliasusta päättämiseen (VISK § 768). Teksti siis korostaa tytön omaa päätöstä muita tärkeämpänä, mutta sisältää ajatuksen siitä, että naisen roolinvalintaan vaikuttavat myös muut ihmiset.

3.1.4. Suomalaisuusdiskurssi

Suomalaisuusdiskurssi luo suomalaisista melko perinteisen kuvan vaitonaisena kansana, jonka keskuudessa arvostetaan vaatimattomuutta. Samaan tapaan kuin länsimaalaisuusdiskurssissa nimetään myös suomalaisuusdiskurssissa jokin ulkoryhmä, johon suomalaisia kontrastoidaan. Kansallista identiteettiä ilmentävään diskurssiin kuuluukin aina erottautuminen muista kansoista (Horsti 2000: 51).

Vuonna 2000 suomalaisuusdiskurssi nousee esille vain yhdessä pääkirjoituksessa. Teksti rakentaa kuvaa tyypillisestä suomalaisesta ja rinnastaa Yhdysvaltojen kulttuurin suomalaiseen.

- (17) *Persoonalliset rekisterikilvet ovat USA:ssa sääntö, mutta perussuomalaisessa ne herättävät normaalia närkästyttä. Mikä tuokin luulee olevansa!* (15/00)

Esimerkki (17) rakentaa Suomesta ja USA:sta kuvaa kulttuureiltaan vastakkaisina paikkoina. *Persoonalliset rekisterikilvet* ovat Yhdysvalloissa sääntö, mutta tyyppillisessä suomalaisessa ne herättävät *närkästystä* eli harmistusta tai ärsyyntymistä. Sananvalinta *normaali* korostaa närkästymistä odotuksenmukaisena käytöksenä, joka on erityisen tavallista suomalaisille. Kysymyslause *Mikä tuokin luulee olevansa* rakentuu huutomerkkin avulla huudahduslauseeksi, ja se ilmaisee affektista suhtautumista puheenaiheeseen (VISK § 890). Affektisuutta rakentaa myös demonstratiivipronomini *tu*, joka on tyyppinen paheksuvissa ilmauksissa (KS s.v. *tu*). Omaperäisyys ja normista poikkeaminen näyttäytyvät suomalaisten silmissä ärsyttävinä.

Vuoden 2010 pääkirjoituksissa suomalaisuusdiskurssi on laajasti edustettuna. Tekstit rakentavat suomalaisista kuvaa vaiteliaina ja sulkeutuneina, mutta niissä elää myös näkemys suomalaisista luonnonläheisenä kansana.

- (18) *Välittämisen näyttäminen on vaikea taiteenlaji. Kauniit asiat sanotaan yleensä ääneen vain juhlapuheissa. - - Mukanani kannan niitä ihania arjen hetkiä, jolloin joku on yllättänyt minut välittämellään. (1/10)*
- (19) *En meinaa uskoa korviani: Sinä olet tärkeä! Hämmennyn niin, että änkytän jotain sekavaa vastaukseksi ja yritän kammata itseni vikkellä pois taksista. Milloin minulle on viimeksi sanottu tuolla tavalla? Niin kauan sitten, etten edes muista. Nyt kuulen noin vahvan lauseen täysin tuntemattomalta ihmiseltä, joka suomea hieman murtaen, rauhallisella äänellä ja lempeästi hymyillen hyvästelee asiakkaansa. (22/10)*
- (20) *Hotti trendikkyys käy meiltä suomalaisilta metsän keskellä kuin luonnostaan. Kun Hollywood-kerma vasta alkaa hillitä omaa säntäilyään, me istumme jo laiturilla varpaat vedessä. (31/10)*

Esimerkissä (18) *välittämisen näyttäminen* hahmottuu suomalaisille vaikeaksi ja harvinaiseksi. Verbi *yllättää* implikoi, että välittämisen näyttäminen ei ole tavanomaista ainakaan arkitilanteissa. Välittämisen näyttäminen on nimetty *vaikeaksi taiteenlajiksi*, mikä korostaa sitä taitoa ja taituruutta vaativana työnä.

Samanlainen kuva tunteiden näyttämisen harvinaisuudesta piirtyy esimerkissä (19), jossa taksikuskin *murtava* eli murteellinen ja vierasvoittoinen puhetapa on korostetusti

esillä. Kuskin ulkomaalaisuus nousee esille selityksenä sille, että hän sanoo toisen olevan tärkeä. Verbit *hämmentyä* ja *änkyttää* puolestaan korostavat tilanteen vierautta suomalaiselle. Passiivinen partisiippimuoto *on sanottu* jättää mahdolliset sanojat implisiittisiksi, mutta taksikuskin määrittelemisen *täysin tuntemattomaksi ihmiseksi* antaa ymmärtää, että kirjoittaja olettaisi kuulevansa *noin vahvan lauseen* vain joltain läheiseltä ihmiseltä. Teksti rakentaa vastakkainasettelua pidättäytyvien suomalaisten ja avoimien ulkomaalaisten välille.

Esimerkki (20) on pääkirjoituksesta *Kaikki kupit paljussa* (31/10), joka käsittelee downshiftaamista ja mökkielämää. *Downshiftaus* merkitsee rauhallista ja yksinkertaista elämäntapaa kiirettä ja tehokkuutta vaativan elämäntavan vaihtoehtona ja elämäntavan kohtuullistamista (KS s.v. *downshiftaus*). Tämä *hotti trendikkyys* sujuu suomalaisilta *kuin luonnostaan*. *Kuin*-rakenne ilman komparatiivimuotoa tai vertailusanaa toimii lauseessa tavan adverbialina (VISK § 1173). Mielenkiintoista on kuitenkin se, että virke olisi täysin ymmärrettävä ilman *kuin*-sanaa (vrt. *käy meitä suomalaisilta luonnostaan*). Teksti implikoi, ettei *hotti trendikkyys* ole suomalaisille normaalioloissa luonteenomaista. Paikan adverbialit *metsän keskellä* ja *laiturilla* antavat kuitenkin ymmärtää, että mökkiympäristössä se käy *kuin luonnostaan* eli luontaisesti tai synnynnäisesti. Rauhallinen ja yksinkertainen elämäntapa on siis suomalaisillekin tyypillinen vain poikkeusoloissa.

3.1.5. Vanhat hyvät ajat -diskurssi

Vanhat hyvät ajat -diskurssissa menneisyydestä rakennetaan kuvaa jollakin tavalla nykyisyyttä parempana. Diskurssi ammentaa ajatuksesta, jonka mukaan maailma muuttuu jatkuvasti huonommaksi, itsekkäämmäksi ja monimutkaisemmaksi paikaksi. Diskurssi on mielenkiintoinen, sillä se rakentaa maailmasta täysin vastakkaista kuvaa kuin kehitysdiskurssi (ks. alaluku 3.2.1.), jossa muutos nähdään aina muutoksena parempaan.

Vuoden 2000 pääkirjoituksissa vanhat hyvät ajat -diskurssi rakentaa eroa sukupolvien välille. Toisaalta tekstit myös kyseenalaistavat näkemystä, jonka mukaan uusi sukupolvi on aina edellistä huonompi.

- (21) *Se oli sitä aikaa, kun sotatraumoista oltiin pikkuhiljaa siirtymässä syömishäiriöihin. (23/00)*
- (22) *Minulle kaikki heti -sukupolvellakin on sitkunsä, vaikkei maltti ole sen valtti eikä se hankinnoissaan turhia vitkastele. Laskut maksetaan sitku jaksetaan. (32/00)*
- (23) *Piti leikata varpaankynsistä pikku palat ja lähettää ne kirjekuoressa tutkijoille. Voin säästää työtänne, hyvät tutkijat. Tämä niistä kynnensuikaleista näkyy: meidän sukupolvemme ei ole edellisiä kummempi. (29/00)*

Esimerkki (21) tiivistää yhteiskunnan muutoksen kahteen ongelmaan, *sotatraumoihin* ja *syömishäiriöihin*. *Trauma* on psykologinen termi, jota käytetään voimakkaan elämyksen aiheuttamasta henkisestä vammasta. *Syömishäiriö* puolestaan on lääketieteellinen nimitys syömiseen liittyville psyykkisille häiriöille. Teksti nostaa sotatraumat ja syömishäiriöt esille keskeisinä ja sukupolvilleen tyypillisinä psyykkisinä ongelmina. Sodan aiheuttamat henkiset vammat ovat sekä yksilöllisiä että kollektiivisia, kun taas syömishäiriöt eivät yhdistä koko kansaa, vaan niiden mielletään koskevan etupäässä nuoria naisia. Sodan ja syömishäiriöiden rinnastaminen antaa ymmärtää, että todellisten ongelmien puutteessa ulkonäkökeskeinen kulttuuri on synnyttänyt omat traumansa.

Esimerkki (22) puolestaan nimeää nuoremman sukupolven *minulle kaikki heti -sukupolveksi*. Lauseenparsi viittaa asenteeseen, jossa oma etu ja oikeudet nähdään kaikkea muuta tärkeämpinä. Toisaalta fraasin voi nähdä viittaavan myös ylenpalttiseen kulutukseen, mitä korostaa lause *vaikkei se hankinnoissaan turhia vitkastele*. Sananparsi *maltti on valttia* on toistettu tekstissä toisin: *maltti* eli kärsivällisyys ja harkinta näyttäytyy ominaisuutena, joka puuttuu nuoremmalta sukupolvelta. Samalla teksti antaa ymmärtää, että edellinen sukupolvi on ollut harkintakykyinen. Virke *laskut maksetaan sitku jaksetaan* puolestaan implikoi, että minulle kaikki heti -sukupolvi kuluttaa harkitsematta, mutta suhtautuu välinpitämättömästi siitä seuraaviin kustannuksiin.

Esimerkki (23) tuottaa erilaista kuvaa sukupolvien välisistä eroista. Se on pääkirjoituksesta *Kolkyt ja risa* (29/00), jonka aiheena on 30-vuotiaiden terveydentila. Kirjoittaja on osallistunut seurantatutkimukseen, jossa koehenkilöt tekivät kuntotestin ja lähettivät kotiin päästyään tutkijoille koepalat varpaankynsistään. Lause *meidän*

sukupolvemme ei ole edellistä kummempi nostaa selkeästi esille sen, että ainakin fyysisen kuntonsa puolesta sukupolvet ovat keskenään samanlaisia.

Vuoden 2010 pääkirjoituksissa vanhat hyvät ajat -diskurssi nousee esille vain yhdessä pääkirjoituksessa. Teksti rakentaa kirjoittajan nuoruudesta kuvaa helpompana aikana, ja sen näkökulma globalisoitumiseen on selkeästi henkilökohtainen.

- (24) *”Jotenkin surullista, että tätäkään liinaa ei ole enää vähään aikaan tehty Suomessa.” (5/10)*
- (25) *Silloin 70-luvulla maailma tuntui paljon selvemmältä paikalta kuin nykyään. Parhaan kaverini Tuulan isä Erkki oli ompelukonemekaanikko Tiklaksen tehtaalla ja naapurimaanamme oli mahtava Neuvostoliitto, minne upposi vaatteita ja kenkiä ihan kasapäin. Töitä siis riitti. (5/10)*
- (26) *Myöhemmin olen tajunnut, että myös minun Lee Cooperini ja Beaversit väsättiin tiukasti Suomen maaperällä, niinkin eksoottisissa paikoissa kuin Multialla, Keuruulla ja Petäjävedellä. Onneksi edes silloin, ajattelen nyt. (5/10)*

Esimerkissä (24) työn siirtyminen Suomen ulkopuolelle on nimetty *jotenkin surulliseksi*. Teksti nojautuu siis pikemminkin henkilökohtaiseen tuntemukseen kuin mihinkään työvoimapolitiittiseen näkemykseen. Tämä on erityisen mielenkiintoista, sillä vuoden 1990 pääkirjoitus *Pieni vaiheompelijatyttö* (10/90) nostaa globalisoitumisen ja työn siirtymisen ulkomaille esille taloudellisena uhkana (ks. alaluku 3.1.6).

Henkilökohtainen näkemys nousee esille myös esimerkeissä (25) ja (26). Esimerkki (25) kuvaa 70-luvun maailmaa *selvempänä paikkana* kuin nykyään. Substantiivi *maailma* toimii kuvainnollisena ilmauksena elämäkululle ja elämälle yleensä. *Selvä* puolestaan merkitsee helposti käsitettävää, järkeenkäypää ja mutkatonta. Perusteluksi maailman mutkattomuudelle nousee kirjoittajan oma elämänpiiri, ja verbi *tuntua* korostaa maailman selvyyttä pikemminkin henkilökohtaisena vaikutelmana kuin yleisenä totuutena. Toisaalta virke *töitä siis riitti* nostaa myös yleisen työllisyystilanteen esille osana selvempää maailmaa. Esimerkissä (26) kommenttiadverbiaali *onneksi* ilmaisee kirjoittajan kannanoton asiaan (VISK § 999). Lisäksi transitiiiviset

mentaaliverbit *tajuta* ja *ajatella* ovat yksikön 1. persoonassa, joten näkökulma on selvästi yksilöllinen.

3.1.6. Taloudellisen uhkan diskurssi

Taloudellisen uhkan diskurssi aktivoituu vain vuoden 1990 pääkirjoituksissa. Yhteiskunnallisen tilanteen hahmottaminen nimenomaan sen taloudellisten vaikutusten kautta on diskurssin kannalta keskeinen. Diskurssin taustalla vaikuttaa todennäköisesti vuosien 1990 ja 1993 välinen lama, jolla oli erityisen rankat vaikutukset Suomen työllisyyteen.

Esimerkki (27) on pääkirjoituksesta, jonka otsikko on *Pieni vaiheompelijatyttö* (10/90). Intertekstuaalinen viittaus *Pieni tulitikkutyttö* -satuun rinnastaa suomalaisen vaiheompelijan kohtalon tulitikkutyttöön, joka haaveilee onnellisesta elämästä, mutta kuolee lopulta pakkaseen.

(27) *Eurooppa yhdentyy, hinnat halpenevat. Vaatteet tehdään lähes poikkeuksetta Euroopan ulkopuolella. Mitä sanoo se kallis työvoima, suomalainen vaiheompelija? Vaihtaa alaa, pukee ylleen Kaukoidässä valmistetun mekon ja painuu unohduksiin.* (10/90)

Esimerkissä (27) automatiivijohdokset *yhentyy* ja *halpenevat* korostavat toimintaa ja häivyttävät niihin vaikuttavat syysuhteet (VISK § 336). Varsinaista muutoksen aiheuttajaa ei eksplikoida, ja niin yhentyminen kuin halpeneminenkin näyttävät tapahtuvan kuin itsekseen. Euroopan yhentyminen esitetään käynnissä olevana prosessina, jonka seurauksena hinnat halpenevat. Suomalaista työvoimaa kuvaava adjektiivi *kallis* kuitenkin implikoi, että syy hintojen halpenemiseen on Euroopan ulkopuolisen työn alhainen palkkataso. Passiivimuoto *tehdään* kuvaa vaatteiden valmistamisen persoonattomana tapahtumana, kun taas suomalaisen työvoiman edustajaksi on nostettu yksittäinen suomalainen vaiheompelija. Myös verbi *painuu* toimii automatiivisesti, ja vaiheompelija edustaa muutoksen läpikäyjää eikä sen aiheuttajaa. Globalisaatiokehitys näyttäytyy itsestään tapahtuvana prosessina, joka on suomalaisten vaikutuspiirin ulkopuolella. Sen seurauksena koko suomalainen

vaatetusteollisuus uhkaa *painua unohduksiin* eli kadota kokonaan ihmisten muistista. Suomalaisesta vaiheompelijasta rakentuu kuva taloudellisen kehityksen uhrina, ja globalisaatio näyttäytyy taloudellisena uhkana nimenomaan suomalaisten kannalta.

- (28) *Vaikuttaako nykyinen kehitys Euroopassa myönteisesti suomalaisten mahdollisuuksiin, vai pitääkö meidän myös ottaa tosissamme puheet eurooppalaisuuteen liittyvistä vaaroista? Mistä syntyy se vapaus menestyä kovaakin kovemmassa kilpailussa? Pystyykö esimerkiksi koulu vastaamaan tarpeeksi nopeasti muuttuviin haasteisiin? (32/90)*

Esimerkissä (28) taloudellisena uhkana nousee esille kiihtyvä kilpailu. Teksti rakentaa *me*-pronominilla suomalaisista kuvaa yhtenäisenä joukkona, jonka on pohdittava eurooppalaisuuteen ja Eurooppaan liittyviä tekijöitä. Toisaalta kasvava kilpailu näyttäytyy osana *suomalaisten mahdollisuuksia*, toisaalta taas *eurooppalaisuuteen liittyvänä vaarana*. Substantiivi *suomalaiset* korostaa Euroopan tilanteen vaikutuksia jokaisen suomalaisen kannalta (vrt. **Suomen** *mahdollisuuksiin*). Monikkomuoto *vaarat* implikoi, että eurooppalaisuuteen liittyvät muitakin vaaroja kuin alati koveneva kilpailu, mutta niitä ei täsmennetä. Eurooppalaisuus itsessään ei näyttäytyy ongelmallisena, vaan Suomi hahmottuu eurooppalaisen maailmankuvan jakavana valtiona, jonka kannalta lähinnä taloudellinen kilpailu on uhka. Vapaan markkinatalouden ideologian mukaisesti menestyminen on merkityksellistetty *vapaudeksi* eli oikeudeksi, vallaksi tai luvaksi tehdä jotain vapaasti ja esteettä. Kilpailusta rakentuu ristiriitainen kuva, sillä se antaa oikeuden menestyä, mutta sisältää samalla häviämisen mahdollisuuden. Esimerkiksi nostettu koulu hahmottuu ensisijaisesti kilpailun välineenä, jonka tarkoitus on tuottaa kilpailukykyistä työvoimaa valtiolle.

Kilpailukyvyn kannalta keskeisiksi nousevat erilaiset luonnonvarat taloudellisina resursseina. Esimerkeissä (29) ja (30) taloudellinen uhka koskee ainoastaan Suomea, kun taas esimerkiksi (31) uhattuina ovat muutkin valtiot.

- (29) *Jos koko tulevaisuutemme perustuu metsän jalostamiselle, huoli vihreän kullan tilasta ei ole ennenaikainen. (19/90)*
- (30) *Tänä keväänä Turun saariston kalastajat ja mökkiläiset joutuvat taistelemaan saasteiden rehevöittämien levämassojen kanssa. Kun*

kalastaja toteaa pää painuksissa, että kalansaaliit ovat romahtaneet kautta linjan, pitäisi hälytyskellojen soida. (19/90)

- (31) *Kun Persianlahti kuohuu ja öljynhuolto on uhattuna epävarmuus leimaa jokaista yksittäisenkin ihmisen päätöstä. (37/90)*

Esimerkissä (29) Suomen tulevaisuus kuvataan metsänjalostukseen perustuvana. *Vihreä kulta* on kuvainnollinen ilmaus metsille ja puutavaralle, ja vakiintunut fraasi korostaa niiden merkitystä omaisuutena ja rikkautena. Teksti uusintaa käsitystä Suomen metsistä taloudellisena resurssina, johon koko yhteiskunnan tulevaisuus perustuu. Huoli metsien kunnosta on siis taloudellisesti motivoitunut. Erityisen mielenkiintoinen on lauseiden välillä vallitseva konditionaalinen suhde, jossa *tulevaisuutemme perustuminen metsän jalostamiselle* esitetään huolestumisen ehtona (VISK § 1134). Luonnon tila itsessään ei hahmotu arvokkaaksi, vaan pelkästään sen välinearvo tulevaisuuden kannalta esitetään tärkeänä.

Saasteet ja niiden aiheuttama *kalansaaliiden romahtaminen* esitetään esimerkissä (30) ilmiönä, jonka pitäisi saada *hälytyskellot* soimaan. Kuvainnollinen ilmaus *nyt pitäisi jo hälytyskellojen soida* tarkoittaa sitä, että pitäisi jo nähdä ongelma tai huomata uhkaava vaara. Saastuminen esitetään jo käynnissä oleva tapahtumana ja ongelmana, jota ei vielä ole tunnustettu. Teksti nostaa esille saastumisen vaikutuksen kalastajien elinkeinon eli luonnon saastuminen nähdään etupäässä taloudellisena ongelmana. Samaan tapaan kuin *vaiheompelija* esimerkissä (27) myös *kalastaja* hahmottuu yksittäiseksi uhriksi, joka edustaa koko ammattikuntaa.

Esimerkki (31) käsittelee pääkirjoitukselle tyypilliseen tapaan ajankohtaista aihetta, sillä elokuussa 1990 syttynyt Persianlahden sota uhkasi muiden valtioiden öljynsaantia. Persianlahden levottomuuksia kuvataan automatiivijohdoksella *kuohuu*, joten varsinainen syy tilanteeseen jää eksplikoimatta. Myöskään öljynhuoltoa kuvaava tilapassiivi *on uhattuna* ei kerro varsinaisesta tekijästä mitään. Liitepartikkeli *-kin* nostaa *yksittäisen ihmisen* epävarmuuden fokukseen, mutta implikoi sen koskevan myös valtiotason päätöksiä. Ensisijaiseksi huolenaiheeksi Persianlahden sodassa hahmottuvat ne taloudelliset vaikutukset, joita sillä on muille valtioille.

Omaksi aladiskurssikseen nousee **sisäisen uhkan diskurssi**. Diskurssissa taloudellinen uhka rakentuu suomalaisten itsensä aiheuttamaksi eikä ulkoapäin uhkaavaksi.

- (32) *Näyttää yhä enemmän siltä, että rajoitamme omia menestymismahdollisuuksiamme jo, ennen kuin olemme edes lähellä Eurooppaa. Jos ulkomaalaiset eivät voi toimia vapaasti Suomessa, tuskin meilläkään on vapaat kädet yrittää menestystä Euroopassa. Jos suljemme nyt liian monia ovia, voi olla että tuhoamme jo ennen rajojen avautumista omilta lapsiltamme tuon ihanteen – vapauden menestyä. (32/90)*
- (33) *Syksyn suuri taistelu palkoista ja veroista on vielä käymättä. Jos nykyisenlainen meno jatkuu eli syömme enemmän kuin tienamme, ei tilanne hyvältä näytä. Jokaisen pitää saada osansa elintason kasvusta, mutta velaksi tai kaverin siivellä ei yleensä kauaa juhlita. (32/90)*

Esimerkissä (32) menestymistä rajoittavana tekijänä ja samalla taloudellisena uhkana näyttäytyy suomalaisten oma toiminta. Monikon 1. persoonan muodot kuten *rajoitamme* ja *suljemme* rakentavat diskursiivisesti kuvaa Suomen toiminnasta kaikkien sen kansalaisten vastuulla olevana, ja sisäisen uhkan diskurssi muistuttaakin kollektiivisen vastuun diskurssia (ks. alaluku 3.1.1.). Tässä tapauksessa monikon muodot kuitenkin korostavat suomalaisia aktiivisena joukkona, jolla on mahdollisuus vaikuttaa omaan menestymiseensä. Uhkaksi *vapaudelle menestyä* nousee juuri suomalaisten oma toiminta: rajoittamalla ulkomaalaisten toimivaltaa suomalaiset rajoittavat samalla omaansa ja *tuhoavat* eli hävittävät tai turmelevat perin pohjin lapsiltaan mahdollisuudet menestyä. *Vapaus menestyä* on nimetty *ihanteeksi*, esikuvalliseksi tavoitteeksi, ja menestys hahmottuu koko kansakunnan päämääräksi, johon pääseminen vanhempien on turvattava lapsilleen. Lasten nostaminen esille (vrt. *tuhoamme jo ennen rajojen avautumista tuon ihanteen*) on keino vedota lukijan tunteisiin.

Esimerkki (33) nostaa Suomen sisäisen päätöksenteon esille uhkana. Tulopoliittiset neuvottelut on nimetty *taisteluksi*, mutta verbiliitto *on käymättä* jättää taistelun osapuolet implisiittisiksi (VISK § 1341). Sen sijaan aktiiviset muodot *syömme* ja *tienamme* korostavat taistelun lopputuloksen vaikutusta koko kansaan. Vallitsevaa tilannetta on kuvattu ilmauksella *nykyisenlainen meno*. *Nykyisenlainen* on adjektiivin *nykyinen* genetiivimuodon ja *lainen*-aineksen yhtymä, ja tämältyypilliset sanat esiintyvät

usein merkityssävyltään negatiivisissa yhteyksissä (VISK § 294). Samaten substantiivi *meno* kuvaa erityisesti sopimatonta käyttäytymistä tai elämäntapoja (KS s.v. *meno*). *Elintason kasvu* hahmottuu nimenomaan kulutuksen kasvuna, ja teksti antaa ymmärtää, että kulutus on liiallista: *velaksi tai kaverin siivellä juhliminen* ei kestä kauaa.

3.1.7. Lintukotodiskurssi

Myös lintukotodiskurssi nousee esille vain vuoden 1990 pääkirjoituksissa. Vaikka Suomi ja suomalaisuus näyttäytyvät pääkirjoituksissa osana länsimaita, elää teksteissä myös tulkinta Suomesta erillisenä saarekkeena, joka on syrjässä muusta maailmasta.

- (34) *Nyt hieman yli neljä vuotta Tshernobylin ydinonnettomuuden jälkeen emme tiedä varmuudella, millaisia pitkäaikaisvaurioita luonnolle todella aiheutui. Karnea yksityiskohta soljuu uutisvirrassa kuin ei mitään: vasta vuoden kuluttua saamme tietää, aiheuttiko Tshernobyl esimerkiksi pienille lapsille altistumista leukemiaan. Eikä ole syytä kiitellä luojaan lykkyä siitä, että suurin osa laskeumasta jäi Suomenlahden eteläpuolelle ja meni länteen Ruotsin puolelle. Omista nurkista löytyy aivan tarpeeksi huolen aiheita.* (19/90)
- (35) *Sotia on käyty jatkuvasti ja me olemme nukkuneet yömme rauhassa.* (37/90)
- (36) *Yhä meillä on Summit 90:n kotimaassa mahdollisuus keskittyä itseemme, yrittää luoda omasta pienestä elämänpiiristämme turvallinen ja tasapainoinen. Yrittää pitää yllä psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia. Ja kun maailmantilanne ja oma pienuus vaikuttaa asioihin oikein ahdistaa, voi kaivaa esille suomalaisen selviytymisen raamatun, Tunte mattoman sotilaan, ja muistuttaa sieltä mieleen: ”Ei s’oo ihmises. S’oon suuremmas käres.”* (37/90)

Esimerkki (34) rakentaa ristiriitaista kuvaa Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden vaikutuksista. Teksti nostaa esille onnettomuuden vaikutukset niin luontoon, lapsiin kuin länsinaapuri Ruotsiinkin. Virke *Omista nurkista löytyy aivan tarpeeksi huolenaiheita* aloittaa pääkirjoituksessa uuden kappaleen, mutta se nostaa siitä

huolimatta Suomen tilanteen muita tärkeämmäksi. Samalla se implikoi, etteivät Tshernobylin vaikutukset tosiasiaa koske Suomea.

Esimerkissä (35) *sotien jatkuva käyminen ja öiden nukkuminen rauhassa* on rinnastettu konjunktiolla *ja*. Asiantila näyttäytyy tämän vuoksi pikemminkin toteamuksena kuin esimerkiksi kannanottona (vrt. *Sotia on käyty jatkuvasti, mutta me olemme nukkuneet yömmä rauhassa*). Myös indikatiivimuoto *olemme nukkuneet* esittää tilanteen toteamuksena, joka ei ole mistään edellytyksistä kiinni (vrt. *olemme voineet nukkua*). Adverbiaali *rauhassa* kuvaa Suomen tilanteen kaikin puolin tasapainoisena, ja Suomi hahmottuu muusta maailmasta erilliseksi saarekkeeksi, johon ulkopuoliset seikat eivät vaikuta.

Esimerkki (36) rakentaa persoonapronominilla *me* diskursiivisesti kuvaa meistä suomalaisista yhtenä joukkona, jolla on maailmantilanteesta huolimatta edelleen mahdollisuus keskittyä itseensä. Yksittäisen ihmisen vaikutuspiirin ulkopuolelle ei hahmotu ainoastaan maailmantilanne vaan myös asiat ylipäänsä. Vastuu ympäröivän maailman tapahtumista on ulkoistettu *korkeemmalle kärelle*, jumalalle. Suomalaisten mahdollisuus keskittyä itseensä ja hyväksyä omien vaikutusmahdollisuuksiensa rajallisuus saa oikeutuksensa kansallisen kaanonin keskeisestä teoksesta, Tuntemattomasta sotilaasta. Appositiiorakenne identifioi Tuntemattoman sotilaan *suomalaisen selviytymisen raamatuksi*. Romaani hahmottuu pyhäksi teokseksi, joka on selviytymisen perusta tai ohjenuora. Teos nousee esille auktoriteettina, joka esittää hyväksyttävät perusteet omiin asioihin keskittymiselle. Oikeutuksena itseensä keskittymiseen näyttäytyy fatalistinen ideologia, jonka mukaan maailman kohtalo on Jumalan käsissä eikä ihminen itse voi vaikuttaa siihen mitenkään.

3.1.8. Holhousdiskurssi

Vain vuoden 2000 pääkirjoituksista nousee esille holhousdiskurssi, ja niidenkin joukossa se aktivoituu vain kerran. Diskurssissa Suomi näyttäytyy holhousyhteiskuntana.

- (37) *Turha kysyä, missä Anonyymit Pokemon Vanhemmat kokoontuvat. Sellaista kerhoa ei ole olemassakaan. Odotan vain, millä hetkellä joku turhautumistaan kärsivä henkilö keksii vielä tämän turvaverkon puuttumisen. (23/00)*

Esimerkki (37) ironisoi turvaverkkojen runsautta suomalaisessa yhteiskunnassa. Sanalla *turvaverkko* viitataan sosiaaliturvaan, läheisten antamaan tukeen ja muuhun vastaavaan tukeen. Ihminen, joka huolehtii turvaverkkojen puuttumisesta, on nimetty *turhautumistaan kärsiväksi henkilöksi*. *Turhautuma* on rinnakkaismuoto substantiiville *turhauma*, joka merkitsee jonkin epäonnistumisen aiheuttamaa pettymystä. Teksti ei siis nosta yhteiskuntaa vastuuseen holhouksesta vaan antaa ymmärtää, että sen takana on joukko epäonnistuneita ihmisiä. Teksti sisältää näkemyksen siitä, että yhteiskunnan turvaverkot ovat niitä ihmisiä varten, jotka eivät ole pärjänneet eli onnistuneet elämässä omin voimin. Toisaalta esimerkki rakentaa samalla Suomesta kuvaa holhousyhteiskuntana, sillä konjunktio *vielä* implikoi, että turvaverkkoja on jo valmiiksi paljon.

3.2. Yksilön diskurssit

Yksilöä koskevia diskursseja esiintyy aineistossa yhteensä kuusi. Olen nimennyt ne kehitysdiskurssiksi, sukupuolidiskurssiksi, ulkonäködiskurssiksi, arkidiskurssiksi, ystävyysdiskurssiksi ja parisuhdediskurssiksi. Ainoa diskurssi, joka edustuu jokaisen vuoden pääkirjoituksissa, on kehitysdiskurssi. Diskurssin voidaan siis katsoa olevan naistenlehdille jokseenkin tyypillinen tapa merkityksellistää yksilön elämää.

Kehitysdiskurssi rakentaa ihmisestä ja hänen elämästään kuvaa jatkuvasti kohti parempaa kehittyvinä. Kehitysdiskurssin laajuudesta kertoo jotain se, että olen erottanut sille yhteensä kuusi eri aladiskurssia. Aladiskurssien variaatio heijastaa niin tavoiteltavan elämän kuin ihanneihmisyydenkin määritelmän muutosta vuosien saatossa.

Sukupuolidiskurssi nousee esille vuosien 1990 ja 2000 pääkirjoituksissa. Erityisen mielenkiintoista on se, että diskurssi ei aktivoitu vuonna 2010 lainkaan. Naistenlehti on

jo lähtökohtaisesti sukupuolittunut genre, joten sukupuolidiskurssin voisi odottaa esiintyvän taajasti läpi aineiston. Diskurssi tuottaa melko stereotyyppistä kuvaa naiseudesta ja mieheydestä. Nainen näyttäytyy niin objektina, kilttinä tyttönä kuin äitinäkin, kun taas miehestä rakentuu kuva hiljaisena ja vastuuttomana luolamiehenä, joka alistaa naista. Teksteissä elää myös käsitys sukupuolista ratkaisevasti erilaisina, toistensa vastakohtina.

Ulkonäködiskurssi edustuu vuosina 1990 ja 2000, ja ulkonäköä on merkityksellistetty sosiaalisen hyväksynnän, subjektiivisuuden, kosmetiikkateollisuuden ja vanhenevan naisen näkökulmasta. Tekstit luovat hoikkuudesta, nuoruudesta ja virheettömyydestä kuvaa vallitsevina kauneusihanteina.

Arkidiskurssi nousee esille vuosien 2000 ja 2010 pääkirjoituksista. Arki näyttäytyy tehokkaana ja tavoitteellisena, mutta toisaalta sitä määrittelee myös pyrkiminen hitaampaan ja rauhallisempaan elämäntyyliin. Myös velvollisuudet nousevat esille arjen kannalta keskeisinä.

Vain vuoden 2010 pääkirjoituksissa esiintyvät ystävyysdiskurssi ja parisuhdediskurssi. Mielenkiintoista on se, että kumpikin diskurssi aktivoituu vain omassa pääkirjoituksessaan mutta ei esiinny aineistossa muualla.

Olen koonnut yksilön diskurssit omaksi taulukokseen, josta näkyy kunkin diskurssin esiintyminen tarkasteltavina vuosina.

TAULUKKO 2. Yksilön diskurssit

	1990	2000	2010
Kehitysdiskurssi	x	x	x
Sukupuolidiskurssi	x	x	
Ulkonäködiskurssi	x	x	
Arkidiskurssi		x	x
Ystävyysdiskurssi			x
Parisuhdediskurssi			x

3.2.1. Kehitysdiskurssi

Kehitysdiskurssin taustalla vaikuttaa kehitysusko eli ajatus siitä, että niin ihminen kuin yhteiskuntakin muuttuvat jatkuvasti kohti parempaa. Yksilötasolla diskurssi rakentaa ihmisestä ja tämän elämästä kuvaa kehityskohteina. Kehitysdiskurssi on ainoa aineistoni diskurssi, joka esiintyy jokaisen vuoden pääkirjoituksissa. Lisäksi kehitysdiskurssilla on runsaasti erilaisia aladiskursseja, mikä heijastaa myös elämän tavoitteiden ja paremman ihmisen määritelmien muutosta.

Vuoden 1990 pääkirjoituksissa kehitysdiskurssi merkityksellistyy tavoitediskurssin ja paremman ihmisen diskurssin kautta. **Tavoitediskurssi** nostaa esille elämän oikeat päämäärät ja tuottaa näkemystä siitä, että ihmisen elämällä on olemassa jonkin oikea suunta tai tavoite.

(38) *Ajan kulumisen sijasta meistä monen olisi syytä miettiä, mikä olikaan jo kuluneen ajan sisältö. Vastasiko mennyt aika odotuksia vai menivätkö hetket hukkaan. Ehkä näin voisi löytyä myös ne oikeat päämäärät elämään ja siihen varattuun aikaan. (24/90)*

Esimerkki (38) on pääkirjoituksesta *Rauhoitutaan hieman* (24/90), joka kritisoi ihmisten kiireiden täyttämää elämäntapaa. Elämä kuvataan ajanjaksona, jolla on jokin *oikea päämäärä*. *Päämäärä* tarkoittaa paikkaa tai tilaa, johon pyritään. Elämästä piirretty kuva matkana, jonka aikana ihmisen tulisi päästä asettamiinsa tavoitteisiin. Kysymyslause *Vastasiko mennyt aika odotuksia vai menivätkö hetket hukkaan* implikoi, että aika, joka ei vastaa odotuksia, on mennyt haaskioon tai hyödyttömään tarkoitukseen. Kysymyslause ilman kysymysmerkkiä tekee lauseesta laimean kysymyksen, joka on pikemminkin toteamus kuin kysymys (Itkonen 2007: 16). Ajankäytön ihanne näyttäytyy näin itsestään selvänä, eikä toteamusta muistuttava lause kehota lukijaa pohtimaan asiaa. Määräisen artikkelin tapaan käytetty demonstratiivipronomini *ne* muistuttaa yhteiseen tietoon vetoavaa *ne*-rakennetta, joka kuitenkin esiintyy vain predikaatiivissa (ks. VISK § 1415). Elämän oikeat päämäärät kuvataan kaikkien tunnistamina ja jakamina tavoitteina, joita ei tarvitse erikseen selittää.

Paremmän ihmisen diskurssi rakentaa kuvaa ideaali-ihmisestä, jonka kaltaiseksi ihmisten tavoitteena on tulla. Esimerkeissä tehokkuus, positiivisuus, päämäärätietoisuus ja suhteellisuudentaju korostuvat tavoiteltavina ominaisuuksina.

- (39) *Miksi sitten takertua pikkuhuoliin? Jo pelkän positiivisen ajattelun voima on mahtava. Omat lihassäryt ja arkipäivän tutut valitukset hävettävät, kun kohtaa ihmisen, joka on taistellut ja taistelee olemassaolostaan vaikean sairauden kanssa. (2/90)*
- (40) *Vasta sairaus, tai muu raju vastamäki elämässä, näyttää laittavan omat arvot paikoilleen. Jo sitä ennen kannattaisi pysähtyä ajattelemaan, tehdä alituisen jossittelun sijasta pitäviä päätöksiä. (2/90)*

Esimerkit (39) ja (40) ovat pääkirjoituksesta, jonka otsikko on *Pikkuhuolesi kaikki heitä (2/90)*. Intertekstuaalinen viittaus joululauluun *Arkihuolesi kaikki heitä* rinnastaa arkiset huolet *pikkuhuoliin* eli merkitykseltään ja kooltaan pieniin huoliin, joista tulisi luopua. Motivaatioksi pienten murheiden hylkäämiselle esitetään se, että jotkut ihmiset ovat *taistelleet ja taistelevat olemassaolostaan*. Verbi *hävettää* on johdos substantiivista *häpeä*, joka merkitsee sopimattoman teon tai huonommuuden aiheuttamaa mielipahan, nolouden tai katumuksen tunnetta. Arkiset valitukset näyttäytyvät jopa sopimattomina, koska ne ovat suhteessa pienempiä kuin jonkun huoli omasta hengestä. Teksti rakentaa huolehtimisesta ja valittamisesta kuvaa tarpeettomina ja huonoina asioina. Sen sijaan *positiivinen ajattelu* korostuu tavoiteltavana toimintatapana, jonka avulla huolista voi irtautua. Suhteellisuudentaju ja myönteisyys näyttäytyvät ihanteina, ja vastaavasti pikkuhuoliin *takertuminen*, liiallinen ja yksipuolinen kiinnittyminen, hahmottuu tarpeettomaksi ja jopa käsittämättömäksi.

Esimerkissä (40) korostuu ihmisen arvomaailma. Adverbiaali *paikoilleen* implikoi, että arvoilla on olemassa oikeat paikat tai jokin keskinäinen, oikea järjestys. Teksti ei kuitenkaan eksplikoi, miten arvot tulisi järjestää. *Jossittelu* eli jonkin asian ehtojen tai syiden ja seurauksien pohtiminen näyttäytyy jatkuvana kyvyttömyytenä tehdä *pitäviä päätöksiä*. Teksti ei myöskään kerro, mitä päätösten tulisi koskea, mutta merkittävänä korostuu niiden *pitävyys* eli sitovuus. Ideologisuus on voimakkaimmillaan silloin, kun asiat esitetään itsestään selvinä tosiasioina (Fairclough 1989: 2), ja teksti esittää tehokkuuden ja arvojärjestyksen terveeseen järkeen perustuvina seikkoina. Teksti ei

kerro arvojen oikeita paikkoja tai päätöksien luonnetta, koska lukijan oletetaan jakavan niitä koskevat merkitykset. Elämästä hahmottuu kuva tavoitteellisena matkana, jossa ihmisen on pohtimisen sijaan toimittava ja sitouduttava joihinkin elämäänsä koskeviin ratkaisuihin. Saamattomuus eli jossittelu puolestaan korostuu paheena.

Vuoden 2000 pääkirjoituksista nousevat myös esille tavoitediskurssi ja paremman ihmisen diskurssi. Lisäksi omaksi diskurssikseen nousee hetkessä elämisen diskurssi, joka rakentaa elämästä kuvaa aikana, joka voi mennä sivu suun, jos siitä ei pysähdy nauttimaan.

Tavoitediskurssi nostaa esille niin konkreettisia kuin abstraktejakin tavoitteita. Elämästä piirtyy kuva sarjana etappeja, joita kohti ihminen pyrkii.

- (41) *Sitku lapset vähän kasvavat, sitku asunovelat on maksettu, sitku vihdoin saan nipistetyksi vyötäröltäni muutaman sentin. Parempi elämä on aina jossain muualla, omalla kohdalla se alkaa sitku. (32/00)*
- (42) *Uraputkeen säännätään jo kurahaalarit yllä päiväkodeissa. Koulutushuumassa unohtuu opiskelemisen suurin viisaus: elämää, ei koulua varten. Ja samalla unohtuu tutkinnoista upein ja vaativin: elämäkokemukset, se, ettei Remu Aaltosen sanoin aina voi olla nastaa, vaan välillä pitää tulla moukariakin päähän. (49/00)*

Esimerkki (41) on pääkirjoituksesta *Sitku elämä alkaa* (32/00), joka käsittelee ihmisten taipumusta ajatella elämän muuttuvan paremmaksi, kun jokin tavoite on saavutettu tai jokin elämänvaihe on takana. *Paremmaksi elämäksi* hahmottuu ruuhkavuosien jälkeinen aika, jolloin pahin kiire lapsiperheen arjessa on ohi, lapset ovat jo jossain määrin omatoimisia ja asunovelka alkaa olla maksettu. Elämänlaatuun vaikuttaa myös oma ulkonäkö, ja *muutaman sentin nipistäminen vyötäröltä* hahmottuu etenkin naisille tyypilliseksi ikuisuustavoitteeksi. Puhkeellinen ilmaus *sitku* toimii retorisenä keinona ja lisää esimerkkien realistisuutta. Vaikka kirjoittaja nostaa itsensä ensisijaiseksi kokijaksi ilmauksella *omalla kohdalla*, on kolme esimerkkiä *sitku*-ilmiöstä esitetty itsestään selvinä ja kaikkien tuntemina ajatusmalleina.

Esimerkissä (42) tavoiteltaviksi nousevat elämäkokemukset. Sananparsi *elämää, ei koulua varten* korostaa sitä, että opiskelemisen ensisijainen tehtävä on valmentaa ihmistä elämään. Superlatiivit *upein* ja *vaativin* korostavat elämäkokemuksia suurta taitoa kysyvinä suorituksina, jotka ovat koulutusta tärkeämpiä. Elämäkokemusten nimeäminen *tutkinnoiksi* korostaa niiden kelpoisuuden takaavaa luonnetta. Modaaliverbi *pitää* implikoi, että elämässä kuuluu olla vastoinkäymisiä, ja teksti uusintaa näkemystä, jonka mukaan elämää ei voi oppia kirjoista vaan vain elämällä. Vastoinkäymiset näyttäytyvät ihmistä kasvattavina kokemuksina, jotka läpäistyään ihminen on kehittynyt paremmaksi ja viisaammaksi. Toisaalta virke *Uraputkeen säännätään jo kurahaalarit yllä päiväkodeissa* myös kyseenalaistaa päämäärätietoisuuden ja tavoitteellisuuden ihannetta. Lapsuus korostuu aikana, jolloin ihmisen ei pitäisi vielä joutua ajattelemaan uravalintaa tai tulevaisuuden tavoitteita.

Vuoden 2000 pääkirjoituksissa **paremman ihmisen diskurssi** aktivoituu vain kerran. Esimerkissä (43) kunnan ihmisestä rakentuu kuva tiedostavana kuluttajana.

(43) *Lataan hihnalle tölkit, tuubit ja laatikot, aurinkonahistetut tomaatit, u:n muotoisen kurkun, geeniräpellyksestä juoruavan megaviinerin, esanssilla virkeytetyt juomat, terveyttä edistävän jäätelön, kotijärveäni uhkaamattoman vessapaperin. Kunnan ihminen, hyvähyvä, mietiskelevä kuluttaja. (19/00)*

Mietiskelevä kuluttaminen ilmenee kriittisenä suhtautumisena omia ostoksia kohtaan. *Aurinkonahistetut tomaatit* ja *u:n muotoinen kurkku* edustavat luonnollisia tuotteita, kun taas *geeniräpellyksestä juoruava megaviineri* ja *esanssilla virkeytetyt juomat* nousevat esille kritiikin kohteina. Verbi *juuruta* merkitsee kantelemista ja kuvainnollisessa käytössä ylipäättään kielimistä tai paljastamista. *Geeniräpellys* on pejoratiivinen ilmaisu geenimanipulaation tulokselle tai sen avulla aikaansaadulle tekeleelle. Ilmaus *esanssilla virkeytetyt juomat* puolestaan on johdettu sanasta *virvoitusjuoma*, mutta fokukseen nouseekin itse juoman käsittely sen toivotun vaikutuksen sijasta. *Terveyttä edistävä jäätelö* ja *kotijärveä uhkaamaton vessapaperi* korostavat terveyttä ja ympäristöä tekijöinä, jotka kuluttaja huomioi ostopäätöksiä tehdessään. Toisaalta itseristiriitainen ilmaus *terveyttä edistävä jäätelö* ja kömpelö karitiivijohdos *uhkaamaton* myös ironisoivat yksilön ostopäätöksiä ohjaavia syitä ja niiden todellista vaikutusta.

Mainoskieltä muistuttavat ilmaukset korostavat tiedostavaa ihmistä myös mediakriittisenä kansalaisena, joka tunnistaa ne keinot, joilla hänen ostopäätöksiinsä pyritään vaikuttamaan.

Vuoden 2000 pääkirjoituksesta *Sitku elämä alkaa* (32/00) nousee esille myös **hetkessä elämisen diskurssi**.

- (44) *Elämä voi lipua ohi, jos se aina alkaa sitku ja jos ruoho näyttää aina vihreämmältä ensi vuonna tai sitten joskus.* (32/00)
- (45) *Tai Eija Merilä, joka villitsi epäluterilaisuuteen hitissään ”Ei ajatella huomispäivää, ei se saavu milloinkaan”. Ja on joku niinkin väittänyt, että tämä päivä on tärkeämpi kuin huominen. Ettei vain tänäänkin olisi ehtinyt livahtaa ohi jotain, mikä olisi pitänyt elää nyt. Carpe diem! Miltähän tuntuisi napata hetkestä kiinni ja elää nyt? Taidanpa saman tien pistää soppakattilan tulelle. Ohje sivulla 33.* (32/00)

Esimerkissä (44) elämä kuvataan ajanjaksona, joka voi alkaa myös syntymän jälkeen. Elämä hahmottuu sarjana tavoitteita, joiden saavuttamisen jälkeen se vasta varsinaisesti lähtee käyntiin. Toisaalta ilmaus *lipua ohi* korostaa sitä, että ihmisen elinaika on rajallinen ja voi jäädä käyttämättä. Sanonta *ruoho on vihreämpää aidan toisella puolella* on toistettu toisin, ja ilmaukset *ensi vuonna* ja *sitten joskus* korostavat houkuttelevaa elämää nimenomaan ajallisena ilmiönä. Teksti uusintaa käsitystä, jonka mukaan elämä voi jäädä ’elämättä’, jos sen aikana ei pysähdy nauttimaan kokemuksistaan.

Esimerkissä (45) luterilaisuus nousee esille keskeisenä suomalaiselle arvopohjalle. Teksti viittaa laulaja Eija Merilän esittämään kappaleeseen *Ei ajatella huomispäivää*, jota on kuvailtu *epäluterilaisuuteen villitseväksi*. Verbi *väittää* merkitsee vakuuttamista ja esittämistä varmana käsityksenä tai totena, ja yksikön 3. persoonan muoto *hän väittää* tulkitaan helposti niin, että väitetyksi esitetyn asian totuus on puhujan tai kirjoittajan mielestä kyseenalainen (VISK § 1561). Verbivalinta siis korostaa käsitystä tästä päivästä huomista tärkeämpänä pikemminkin esitettynä mielipiteenä kuin totuutena. Konditionaalinen perfekti *olisi pitänyt elää* ilmaisee menneisyyteen sijoittuvan asiointilan toteutumatta jääneen vaihtoehdon tai vielä toteutumattoman vaihtoehdon (VISK §

1594). Modaaliverbi *pitää* kuitenkin korostaa tekemistä enemmän velvollisuutena kuin esimerkiksi mahdollisuutena (vrt. *jotain, minkä olisi voinut elää nyt*). Latinankielinen fraasi *Carpe diem* (so. *poimi päivä*) kehottaa nauttimaan elämän kallisarvoisista hetkistä ja siirtämään mahdollisimman vähän huomispäivään (LLS s.v. *Carpe diem*). Retorinen kysymys *Miltähän tuntuisi napata hetkestä kiinni ja elää nyt?* saakin odotuksenvastaisesti vastauksen. Yksikön 1. persoonan preesenssiin *taidan* liittyvä liitepartikkeli *-pa* tekee lauseesta suunnitelman selostuksen (VISK § 834), ja viittaus lehden sisältöön puolestaan toimii ikään kuin mainoksena. Samalla hetkessä elämisen määritelmä muuttuu arkisemmaksi, pienten ratkaisujen tekemiseksi.

Myös vuoden 2010 pääkirjoituksista nousevat esille tavoitediskurssi ja paremman ihmisen diskurssi. Niiden lisäksi omiksi aladiskursseikseen erottuvat kohtuullisuusdiskurssi, elämänmuutosdiskurssi ja havahtumisdiskurssi.

Vuoden 2010 pääkirjoituksissa **tavoitediskurssi** rakentaa elämästä kuvaa arvioitavana ja mitattavana entiteettinä, jota arvioidaan kuin yritystä ikään.

(46) *Se ilta ei ollut raskas vaan tärkeä. Välitilinpäätös elämästä, josta löytyi voimia vaatineen vuoden jälkeen niin plussaa kuin miinusta. (9/10)*

Esimerkissä (46) elämää on merkityksellistetty talouselämästä lainatulla termillä *välitilinpäätös*, joka merkitsee kesken tilikauden tehtyä *tilinpäätöstä* eli selvitystä tilikauden tuloksista kirjanpitovelvollisen varallisuudesta. (KS s.v. *välitilinpäätös, tilinpäätös*). *Plussat ja miinukset* tarkoittavat hyviä ja huonoja puolia, mutta etenkin tilinpäätöksen yhteydessä ne hahmottuvat rahallisiksi voitoiksi ja tappioiksi. Teksti rakentaa ihmisen elämästä kuvaa tavoitteellisena ajanjaksona, jonka tuloksia pysähdytään välillä mittaamaan. Taloustermien lainaaminen elämän merkityksellistämiseen heijastaa yhteiskunnallista trendiä, jossa hyötyajattelu ja tehokkuusvaatimukset ovat siirtyneet myös vapaa-ajan ja yksityiselämän piiriin.

Paremmen ihmisen diskurssi esittää ihanteellisen ihmisen vastuuntuntoisena, itsensä ylittävänä ja sosiaalisesti lahjakkaana tehopakkauksena.

- (47) *Toiset meistä keskeyttävät kevyemmin, kun taas joidenkin mielestä isot ja pienetkin asiat pitää aina viedä elämässä loppuun. Huvitti tai ei. (13–14/10)*
- (48) *Sama riittämättömyudentunne on iskenyt silloin tällöin aikuisenakin. Omat harrastukset eivät ole kuulostaneet järin jännittäviltä näinä itsensävoittamisen ja taajaan vaihtuvien trendilajien aikoina. (40/10)*

Esimerkki (47) rakentaa tavoitteiden saavuttamisesta kuvaa velvollisuutena. Ilmaus *huvitti tai ei* korostaa sitä, että asiat pitää saada päätökseen riippumatta siitä, miellyttääkö tai haluttaako se. Modaaliverbi *pitää* korostaa asioiden viemistä loppuun välttämättömyytenä ja velvollisuutena, ja deonttinen modaalitulkinta heijastelee normien mukaista velvoitetta. Adjektiivinen *kevyt* merkitsee huoletonta mutta myös esimerkiksi leväperäistä ja heppoista. Keskeyttämiseen liittyy mielikuva saamattomuudesta, ja asioiden vieminen loppuun puolestaan näyttäytyy vastuun kantamisena. Indefiniittipronomini *toinen* viittaa joihinkuihin muihin ihmisiin kuin kirjoittajaan, kun taas pronomina *joku* käytetään puhuttaessa esimerkinomaisesti jostain henkilöstä tai henkilöryhmästä (KS s.v. *toinen, joku*). Suomen Ison Kieliopin mukaan *toinen*-sana implikoi, että kontekstissa on tarkoite, tässä tapauksessa *jotkut*, josta sanotaan *jotain toisen* tarkoitteesta sanotun kanssa vertailukelpoista. Lisäksi *toinen* esiintyy esimerkiksi pareissa *joku – toinen* ja *yksi – toinen* (VISK § 767.) Muoto *jotkut meistä keskeyttävät kevyemmin, kun taas toisten mielestä* - - olisi siis odotuksenmukainen, mutta nimeämällä ensimmäisen tapauksen *toisiksi* kirjoittaja tekee eron itsensä ja sanan *toinen* edustaman keskeyttäjien ryhmän välille. Kirjoittaja ei siis identifioitu selkeästi osaksi kumpaakaan joukkoa, mutta osoittaa kuuluvansa pikemminkin jälkimmäiseen ryhmään.

Esimerkissä (48) nykyhetki on nimetty *itsensävoittamisen ja taajaan vaihtuvien trendilajien ajaksi*. *Voittaa* merkitsee vastustajan tai kilpailijan lyömistä, mutta myös sitä, että jokin on parempi, voimakkaampi tai vastaavalla tavalla parempi johonkin verrattuna. Yhdyssana *itsensävoittaminen* nimeää ihmisen itsensä kilpailijaksi ja implikoi, että ihmisen on yritettävä ylittää itsensä. Adjektiivinen *jännittävä* käytetään arkikielessä synonyymina mielenkiintoiselle tai kiinnostavalle, ja teksti implikoi, että harrastuksen tulisi olla mielenkiintoinen ollakseen merkittävä. Harrastukset hahmottuvat välinearvoksi, jolla ihminen arvottaa itseään.

- (49) *On vapauttavaa, kun saa kääntyä ihan luvan kanssa sisäänpäin ja olla möllöttää omissa nurkissa. Niin tekevät kaikki muutkin. (44/10)*

Esimerkissä (49) sisäänpäin kääntyminen ja möllöttäminen omissa nurkissa luvan kanssa on nimetty *vapauttavaksi*. *Vapauttaminen* merkitsee pääsemistä vapaaksi ulkoisesta pakosta tai jostakin sidonnaisuudesta, sitoumuksesta tai velvollisuudesta. *Lupa* puolestaan on jollekin annettu oikeus tehdä jotakin. Virke *niin tekevät kaikki muutkin* nostaa muiden ihmisten käytöksen oikeutukseksi epäsosiaalisuudelle. *Sisäänpäin kääntyminen ja olla möllöttäminen* eli jouten olo näyttäytyvät asioina, joihin tarvitaan lupa. Vastaavasti ulospäin suuntautuneisuus ja tehokkuus nousevat esille asioina, jotka sitovat ihmistä ja joita häneltä odotetaan.

Omaksi aladiskurssikseen vuoden 2010 pääkirjoituksista nousee **kohtuullisuusdiskurssi**, jossa kohtuullinen elämäntapa nousee esille arvokkaana ja tavoiteltavana.

- (50) *Monella taitaa olla sama ongelma kuin meillä myyjillä. Kaikkea on jo valmiiksi liikaa. (35/10)*

Esimerkissä (50) tavaroiden paljous on nimetty *ongelmaksi* eli hankaluuksia, vaikeuksia tai harmia aiheuttava vaikeasti ratkaistavaksi asiaksi, jota koetetaan selvittää. Sanavalinta on mielenkiintoinen, sillä se korostaa omistamista mielipahaa ja hankaluuksia synnyttävänä. Lause *kaikkea on jo valmiiksi liikaa* kuvaa nykytilanteen ikään kuin itsestään syntyneenä tai olemassa olevana eikä kerro, miten tai miksi tilanteeseen on päädytty. Kuluttamista sinänsä ei kuitenkaan ole kyseenalaistettu, vaan ongelma hahmottuu nimenomaan tavaroiden määrää.

Vuoden 2010 pääkirjoituksista nousee esille myös **elämänmuutosdiskurssi**. Diskurssi esittää elämän ikuisena mahdollisuutena ja kehityskohteena: koskaan ei ole liian myöhäistä muuttaa elämäntapojaan tai aloittaa alusta.

- (51) *Minäkin olen tehnyt päätöksen kevään kunniaksi. Arki on täynnä velvollisuusjuttuja, mutta muuten aloitan uuden elämän. Suruttomana keskeyttäjänä. (13–14/10)*

- (52) *Monella taitaa olla sama ongelma kuin meillä myyjillä. Kaikkea on jo valmiiksi liikaa. Siitä kertoo tässä lehdessä (s. 34) kolmekymppinen mies, joka otti tavoitteekseen karsia kotinsa esineet sataan. Se ei ihan onnistunut, mutta stoppi tavaravirrälle muutti hänen ja hänen perheensä elämän. (35/10)*

Esimerkissä (51) uuden elämän aloittaminen on nimetty *päätökseksi*. Muutos näyttäytyy tietoisena ratkaisuna, ja elämä hahmottuu ihmisen muokattavissa olevaksi asiaksi. Adverbiaalilisäys *muuten* rajaa uuden elämän aloittamisen arjen ulkopuolelle (VISK § 1057), ja elämästä rakentuu kuva eri osa-alueista koostuvana kokonaisuutena. Ilmaus *uusi elämä* korostaa uuden elämäntyylin eroa vanhaan ja sisältää samalla ajatuksen siitä, että koko vanha elämä pyyhkiytyy pois. Elämä näyttäytyy kehityskohteena, jossa koskaan ei ole liian myöhäistä aloittaa uudelleen.

Samanlainen ajatus näyttäytyy myös esimerkissä (52), jossa esimerkiksi elämänmuutoksesta on nostettu lehden artikkelissa haastateltu *kolmekymppinen* mies. Miehen ikä on korostetusti esillä ikään kuin osoittamassa, että koskaan ei ole liian myöhäistä muuttaa elämäänsä. Miehen tavoitteena oli karsia kotinsa esineet sataan. Tekstissä eksplikoidaan, että tavoitetta ei saavutettu, mutta jo tavoitteeseen pyrkiminen, *stoppi tavaravirrälle*, hahmottuu positiiviseksi asiaksi. Verbi *muuttaa* merkitsee jonkin tekemistä toisenlaiseksi kuin se on ollut, mutta teksti ei kerro, millaiseksi perheen elämä on muuttunut. Kehitysdiskurssille tyypillisesti teksti sisältää oletuksen, jonka mukaan muutos on aina muutosta parempaan. Teksti muistuttaa mainosta: lukijalle annetaan vihjeitä siitä, mitä varsinaisessa artikkelissa käsitellään, mutta epämääräiset ilmaukset *se ei ihan onnistunut ja muutti hänen ja hänen perheensä elämän* pyrkivät herättämään lukijan mielenkiinnon.

Omaksi aladiskurssikseen nousee **havahtumisdiskurssi**, jossa ihminen herää huomaamaan jotain elämästä. Havahtumisdiskurssin aktivoi aina verbi *tajuta*, joka merkitsee oivaltamista, käsittämistä ja ymmärtämistä. Diskurssille on tyypillistä, että verbi on aina yksikön 1. persoonan muodossa. *Tajuta*-verbi on faktiiviverbi, jota seuraava lausetäydennys esitetään totena (VISK 1561).

- (53) *Illalla ennen nukahtamistani mietin, miten ihmeessä olo tuntui niin vapautuneelta. Tajusin, että olin ottanut järisyttävän askeleen elämässäni. Vaikka olen pian puoli vuosisataa vanha, en ole **koskaan** lähtenyt kesken teatterista, elokuvista tai mistään muustakaan kulttuurijutuskasta! Vaikka tarjolla olisi ollut mitä potaskaa, meikäläinen on napittanut penkissä loppuun asti. Nimittäisin tätä ominaisuuttani mitä syvimmäksi auktoriteettiuskoksi. (13–14/10)*
- (54) *Hiljattain minua pyydettiin eräällä kurssilla kertomaan kolme asiaa, jossa olen hyvä vapaa-ajallani. - - Aivoni raksuttivat tyhjää, ja sitten tajusin miksi. Nuo kaksi sanaa eivät sovi päässäni yhteen. Elämä on yhtä mittaamista ja arviointia, miksi tekisin sitä loppoajallanikin? Vapaa-ajan hienous tiivistyy sanaan vapaa. Silloin pitää saada tehdä mitä huvittaa – tai joskus sitä, mitä on pakko. Siivota, pyykätä tai laittaa ruokaa. (40/10)*

Koska *tajuta*-verbi on aina yksikön 1. persoonassa, kuvaavat esimerkit (53) ja (54) henkilökohtaista havahtumista johonkin asiaan. Esimerkissä (53) kirjoittaja oivaltaa, että hän on ottanut *järisyttävän askeleen elämässään*. Faktiiviverbi *tajuta* esittää *että*-lauseen sisällön totena: teksti sisältää implisiittisen oletuksen siitä, että kulttuuritapahtumasta kesken poistuminen on merkittävä tapahtuma. Substantiivina *askel* käytetään kuvainnollisesti teosta, toimenpiteestä, tapahtumasta tai vaiheesta, ja elämästä piirtyy kuva matkana, jossa ihminen kehittyy askel askeleelta kohti parempaa itseään. Koska kesken lähteminen on kehitysdiskurssin tehokkuusideaalin vastainen (ks. esimerkki (47)), on se oikeutettu individualistisen ideologian avulla. Ihmisen oma mielipide näyttäytyy luotettavampana kuin kaukaisten auktoriteettien määritelmä kulttuurista.

Esimerkissä (54) kirjoittaja havahtuu siihen, että mittaaminen ja arviointi ovat siirtyneet myös vapaa-ajan arvottamiseen. *Tajuta*-verbin jälkeistä täydennystä *miksi* selittää virke *Nuo kaksi sanaa eivät sovi päässäni yhteen*. Näkökulma on selvästi persoonallinen ensimmäisessä neljässä virkkeessä, mutta vapaa-aikaa luonnehtivat virkkeet asettuvat yleisten toteamusten tasolle. Modaaliverbi *pitää* saa preesensissä deonttisen modaalitulkinnan (VISK § 1575) eli se heijastaa kirjoittajan tahtoa tai yhteisön normien mukaista velvoitetta tai lupaa. Verbiketju *pitää saada tehdä* kuvaa vapaa-ajan käytön ihmisen oikeutena tehdä mitä huvittaa. Kirjoittaja yleistää oman kokemuksensa

kaikkien ihmisten oikeudeksi, ja esimerkiksi retorinen kysymys *Elämä on yhtä mittaamista ja arviointia, miksi tekisin sitä luppoajallanikin?* tuo esille lukijoiden oletettavasti jakaman käsityksen vapaa-ajan luonteesta (VISK § 1705).

3.2.2. Sukupuolidiskurssi

Pääkirjoituksissa elää käsitys siitä, että sukupuolet ovat toistensa vastakohtia tai ainakin ratkaisevasti erilaisia. Pekka Pällin (2003: 191) mukaan sukupuoli on aiheena sellainen, että se aktivoi tekstissä molemmat sukupuolet ja puhujan itsensä. Näin ollen en ole erottanut aineistostani erikseen mieheys- ja naiseusdiskursseja, vaan tarkastelen niitä moninaisia tapoja, joilla molempia sukupuolia merkityksellistetään sukupuolidiskurssin sisällä. Sukupuolidiskurssi aktivoituu vain vuosien 1990 ja 2000 pääkirjoituksissa, mutta vuoden 2010 teksteissä se ei esiinny lainkaan.

Vuoden 1990 pääkirjoituksista nousee esille viisi eri diskurssia, joilla sukupuolia on merkityksellistetty: nainen objektina -diskurssi, vastakohtadiskurssi, luolamiesdiskurssi, alistavan miehen diskurssi ja umpimielisen miehen diskurssi.

Nainen objektina -diskurssissa naisen ulkonäkö korostuu yhteyksissä, joissa se ei ole asiasisällön kannalta keskeinen. Naiseuden mittariksi nousee siis fyysinen viehättävyys.

(55) *Olet tulossa vanhaksi tytöksi - - Kun alat ostaa järkeviä alusvaatteita ja ryhdyt käyttämään kokouimapukua. (29/90)*

(56) *Me hurraamme Maggielle, jonka hiuslaite ei pienistä tuulista piittaa. Taputamme hänen tiukoille kannanotoilleen ja jämäkkyydelleen lähi-idän kysymyksessä. (37/90)*

Esimerkissä (55) lukijaa puhutellaan *vanhana tyttönä*, joka on *vanhapoika*-substantiivista johdettu kuvaus vanhalle naiselle. *Vanhapoika*-sanan vastine on tavallisesti *vanhapiika*, mutta sanaan liittyy voimakas negatiivinen konnotaatio. Lisäksi *vanha tyttö* -ilmaus ei eksplikoi henkilön siviilisäätystä (ks. tarkemmin alaluku 3.2.3). Sukupuoli on kuitenkin korostetusti esillä, joten mainitut asiat hahmottuvat tyypillisinä juuri naisille (vrt. *Olet tulossa vanhaksi - - Kun alat ostaa järkeviä alusvaatteita*).

Vanhenemisen kannalta olennaisena nousee esille naisen vartalo. Vanheneminen näyttäytyy syynä *ostaa järkeviä alusvaatteita ja ryhtyä käyttämään kokouimapukua*. Teksti sisältää ajatuksen siitä, että vanheneva nainen haluaa peittää vartalonsa muiden katseilta, koska ei ajattele enää olevansa viehättävä.

Esimerkissä (56) *Maggieta* eli Margaret Thatcheria, Ison-Britannian silloista pääministeriä, on kuvattu sekä hänen ulkonäkönsä että toimintansa kautta. *Hiuslaite* eli näyttävä kampaus nousee esille metaforana Thatcherin jämähkyydelle, mutta samalla teksti päättyy tuottamaan naisesta kuvaa objektina, jota arvioidaan aina myös hänen ulkonäkönsä perusteella.

Vastakohtadiskurssissa miehet ja naiset näyttäytyvät perustavanlaatuisesti erilaisina.

(57) *Siitä, että nuoret miehet valintamyymälässä näyttävät avuttomilta, ja sinun on aivan pakko mennä tarjoamaan neuvojasi. (29/90)*

Esimerkissä (57) nuoria miehiä on kuvailtu adjektiivilla *avuton*, joka merkitsee neuvotonta ja kykenemätöntä selviytymään omin avuin. Avuttomia ovat juuri nuoret miehet, ja teksti sisältää ajatuksen siitä, että nuoret naiset hallitsevat valintamyymälässä asioimisen (vrt. *Siitä, että nuoret valintamyymälässä näyttävät avuttomilta*). Teksti uusintaa sukupuolistereotypistä käsitystä, jonka mukaan naiset yleensä laittavat ruokaa ja tekevät kodin elintarvikehankinnat.

Luolamiesdiskurssi rakentaa miehistä kuvaa viettiensä pohjalta toimivina ja kyvyttöminä hallitsemaan halujaan.

(58) *Harva kieltäytyi kuvankauniiden ilotyttöjen palveluista. (15/90)*

Esimerkissä (58) *ilotyttöjen kuvankaunis* ulkonäkö on korostetusti esillä (vrt. *Harva kieltäytyi ilotyttöjen palveluista*). Erityinen kauneus hahmottuu perusteeksi seksin ostamiselle tai ainakin tekijäksi, joka vaikeuttaa palveluista kieltäytymistä. Eufemismi *ilotyttöjen palvelut* esittää prostituoituidut yhteisönä, joka tarjoaa palvelemisen muotoja, ja häivyttää seksin, varsinaisen kauppatavaran, taka-alalle. Tekstin subjektiksi nousee kielteinen määrän ilmaus *harvat*, joka on kieltohakuinen ilmaus (VISK § 1639) eli se

esiintyy lähinnä kieltolauseissa tai merkitykseltään kielteisissä yhteyksissä. Verbi *kieltäytyä* puolestaan tarkoittaa luopumista tai pidättäytymistä erityisesti jostain nautinnosta (KS s.v. *kieltäytyä*). Verbivalinta siis korostaa ilotyttöjä tarjoavana osapuolena ja häivyttää samalla myös ostamisen ja myymisen aspektit. Miehistä puolestaan piiritys kuva viettiensä ohjaamina ja kyvyttöminä kieltäytymään tarjotuista nautinnoista.

Alistavan miehen diskurssi rakentaa miehistä kuvaa naisia tietoisesti alistavana joukkona. Samalla teksti rakentaa naisista kuvaa yhtenä joukkona, jonka asemaa alistava mies heikentää. Esimerkissä (59) pääkirjoitus puhuttelee lukijaa suoraan, ja imperatiivimuoto *muista* asemoi kirjoittajan ikään kuin moraalisen omantunnon paikalle.

(59) *Kun seuraavan kerran näet rempseän herraseurueen matkalla Baltiaan tai Itä-Eurooppaan tärkeät salkut tai reippaat urheilukassit kädessä, muista, mitä he ovat menossa tekemään. Pojat lähtevät naista halventamaan.*
(15/90)

Miehet on esitetty aktiivisina toimijoina, jotka *lähtevät naista halventamaan*. Yksikön partitiivi *naista* korostaa naiseutta abstraktiona, joka koostuu kaikkien naisten kohtelusta: teksti implikoi, että seksiä ostavat miehet halventavat kaikkia naisia (vrt. *Pojat lähtevät naisia halventamaan*). Herraseuruetta on kuvattu adjektiivilla *rempseä*, joka tarkoittaa reippaan mutkatonta, rehvakasta ja reteää. *Herra* on tyypillinen ironisessa käytössä, mutta voi viitata myös miehiin yleensä, kun taas *poika* voi viitata nuorukaisiin ja miehiin varsinkin leikillisesti tai tuttavallisesti (KS s.v. *herra, poika*). Tekstin voimakas paheksuva sävy sulkee kuitenkin leikillisen tulkinnan pois. Sanavalinta *poika* korostaa miesten keskenkasvuisuutta ja toisaalta ironisoi myös miesten keskinäistä porukkahenkeä.

Umpimielisen miehen diskurssi kuvaa miehen kykenemättöminä puhumaan omista tunteistaan. Mies kuvataan tunteensa piilottavana ja mieheys sukupuolena, joka on heikompi ja myös vähemmän halukas keskustelemaan.

- (60) *Rahalla saa helppoa rakkautta. Miehen ei tarvitse keskustella, olla intelligentti, komea eikä filmaattinen. (15/90)*
- (61) *Enkä minä osannut mennä perään. Vasta nyt tajusin kaiken sen arvokkaan, mitä meidän välillä oli. Minun syytäni, pitkälti. Olin kiinni omissa huolissani en minä jaksanut kuunnella tai puhua, en edes koskettaa. (45/90)*
- (62) *Jään häpeilemättä tuijottamaan miesten pukuhuoneen liepeille ja odottamaan salaperäistä miestä, joka puheittensa mukaan osoitti kypsyyttä, fiksuutta ja herkkyyttä. Arvaatte oikein. Ulos kävelee tiukkasuinen jäykkäryhtinen liituraita, toisessa kädessä salkku, toisessa kenkäpuhelin valmiina. Kasvot kiinni, luoksepääsemättömänä. (45/90)*

Esimerkki (60) presupponoi, että yleensä miehen on oltava älykäs, ulkonäöltään miellyttävä ja hänen tulee keskustella saadakseen rakkautta. Verbi *tarvita* ilmaisee, että jonkun on pakko tehdä jotakin (KS s.v. *tarvita*), ja keskusteleminen näyttäytyy miehen näkökulmasta pikemminkin velvollisuutena kuin jonain, mitä hän itse haluaisi tehdä.

Esimerkit (61) ja (62) ovat pääkirjoituksesta *Hieromalaitoksessa* (45/90), jossa kirjoittaja kuuntelee seinän läpi, kun tuntematon mies puhuu loppuneesta parisuhteestaan. Esimerkin (61) teksti edustaa suoraa lainausta miehen puheesta ja tarjoaa lukijoille ikään kuin salaisen katseen miehen pään sisälle. Mies asemoi itsensä syylliseksi parisuhteen loppumiseen, koska on ollut *kiinni omissa huolissaan* eikä ole jaksanut *kuunnella tai puhua, edes koskettaa*. Adverbiaali *kiinni* ilmaisee tarpeetonta juuttumista, ja teksti implikoi, että mies ei ole puhunut huolistaan tai muutenkaan keskustellut. Miehestä rakentuu kuva ajatuksensa ja tunteensa itsellään pitävänä ihmisenä, joka yrittää pärjätä huoliensa kanssa yksin.

Esimerkissä (62) mies näyttäytyy todelliset ajatuksensa ja tunteensa salaavana. Ulkonäköä luonnehtivat ilmaukset *tiukkasuinen* ja *jäykkäryhtinen* korostavat miehen ulkoisen olemuksen sulkeutuneisuutta. Virke *Kasvot kiinni, luoksepääsemättömänä* kuvaa miehen kasvot suljettuina tai lukittuina, ja essiivimuotoinen adverbi *luoksepääsemättömänä* kuvaa miehen olotilan sulkeutuneeksi, umpimieliseksi ja etäiseksi. Mielenkiintoista on se, että miehen ulkonäkö on nostettu esille myös hänen

sisäisistä ominaisuuksistaan kertovana. Teksti sisältää oletuksen, jonka mukaan ihmisen luonteenlaadusta voi tehdä päätelmiä hänen ulkonäkönsä perusteella.

Myös vuoden 2000 pääkirjoituksissa aktivoituvat nainen objektina -diskurssi ja vastakohtadiskurssi. Lisäksi pääkirjoituksista nousevat esille kiltin tytön diskurssi, äitiysdiskurssi ja vastuuttoman miehen diskurssi.

Nainen objektina -diskurssissa naisen ulkonäkö korostuu osana työelämän vaatimuksia. Naiseuden vaatimuksiksi hahmottuvat miellyttävän ulkonäön lisäksi tehokkuus ja myös kodista huolehtiminen.

- (63) *Tiedätkö, miten on määritelty uskottavuuden huippu? Hän on 28-vuotias, 172 senttiä pitkä, tekee töitä vuorokauden ympäri, ei koskaan saa flunssaa eikä katkaise kättään ja ilmestyy luoksesi vaikka kännykkääsi tai palm pilotiisi. Hän on Ananova, maailman ensimmäinen virtuaalinen uutisankkuri, joka tehokkuudessaan ja kauneudessaan hakkaa jokaisen. (6/00)*
- (64) *Koti kuntoon ja nurkat siistiksi! Siis jos aikoo ns. Lenitan mallin mukaisesti kilvoitella työelämässä satavuotiaaksi asti rakennekynsin ja kuorikkohampain. (41/00)*
- (65) *Keskiaukeaman tyttökuvaa ei synny, kun stay-upit, push-upit, vatsanlittistäjät ja pakarankohottajat on riisuttu. Toinen juttu on, kuka nyt haluaa edistää uraansa esiintymällä iltatyttönä. (41/00)*

Esimerkissä (63) virtuaalinen uutisankkuri Ananova on nimetty *uskottavuuden huipuksi*. *Huippu* merkitsee korkeinta mahdollista astetta tai saavutusta, huipentumaa. *Uskottavuus* puolestaan tarkoittaa vakuuttavuutta, ja sen määritteiksi nousevat niin fyysiset ominaisuudet, ikä kuin ihmisen toimintakin. Vaikka kyse on virtuaalisesta hahmosta, korostuu naispuolisen uutisankkurin yhteydessä hänen tehokkuutensa lisäksi hänen kauneutensa, pituutensa ja ikänsä. Tekstissä nainen nähdään objektina, jota arvioidaan sekä hänen toimintansa että ulkonäkönsä perusteella.

Esimerkissä (64) työelämän kannalta keskeisiksi nousevat naisen ulkonäkö ja kodin järjestys. Huudahduslauseke *Koti kuntoon ja nurkat siistiksi!* toimii kehotuksena, ja

seuraavan virkkeen *siis*-partikkeli toimii puhefunktion tapaan selittävänä ilmauksena. Ehdoksi kodin siivoamiselle ja järjestämiselle nousee *kilvoittelu työelämässä satavuotiaaksi asti rakennekynsin ja kuorikkohampain*. Kilpailua ja henkistä ponnistelua merkitsevä verbi *kilvoitella* on ylätyylinen (KS s.v. *kilvoitella*), ja se luo tekstiin ironisen vaikutelman. Samoin liioitteleva ilmaus *satavuotiaaksi asti* toimii ironisesti. Adverbiksi kiteytynyt sanaliitto *kynsin hampain* merkitsee kaikin voimin ja vimmatusti. Yhdyssanat *rakennekynnet* ja *kuorikkohampaat* tuovat kuitenkin tavan adverbiaaliin ulkonäön ulottuvuuden. Teksti implikoi, että naisen ulkonäkö on etenkin vanhetessa olennainen osa työelämässä kilpailua. Lisäksi teksti nostaa esille myös kodista ja siisteydestä huolehtimisen osana naisen vastuuta. Menestyäkseen työelämässä naisen on pidettävä huolta niin kodista kuin itsestäänkin.

Myös esimerkissä (65) ulkonäkö korostuu naisen uraan vaikuttavana tekijänä. *Keskiaukeaman tyttökuva* viittaa iltapäivälehdissä olevaan iltatyttö-kuvaan, jossa vähäpukeinen nuori nainen poseeraa viekoittelevassa asennossa. Toisaalta ilmaus herättää myös miellelyhtymän pornografisten lehtien keskiaukeamalla olevaan suurikokoiseen alastonkuvaan. Vaikka teksti kyseenalaistaa ulkonäön urakehityksen välineenä, se luo samalla iltatyttön ulkonäöstä tavoiteltavan asian. Affektinen lause *kuka nyt haluaa edistää uraansa esiintymällä iltatyttönä*, jossa A-infiniiviin *edistää* liittyy täydennyksen lisäksi sävyartikkeli *nyt*, on arvottava ja päivittelevä (VISK § 1730). Teksti tuottaa kahdesta ensimmäisestä esimerkistä poiketen ulkonäöstä kuvaa asiana, jonka ei pitäisi olla osa naisen urakehitystä.

Kiltin tytön diskurssissa kiltin tytön rooli näyttäytyy tavoiteltavana ja naisesta tuotetaan stereotyyppistä kuvaa kuuliaisena ja tottelevaisena.

(66) *Raapaisen nimeni kuittiin kuin reipas tyttö ainakin.* (19/00)

(67) *Kiskon suupielet korviin, että kasvojen ogee-alue (ks. Gloria-lehti, numero 158, s. 148) korostuisi ja näyttäisin yhtä siivolta ja nuorelta kuin kauan ennen otsatukkaisen syntymää.* (19/00)

Esimerkissä (66) tavan adverbiaali *kuin reipas tyttö ainakin* ammentaa vanhempien tavasta puhua tai perustella lapsilleen jonkin asian mielekkyys sillä, että reipas tyttö tai poika tekisi niin. Reippaan tytön määritelmä näyttäytyy kaikkien jakamana ja

ymmärtämänä. Esimerkissä (67) kiltin tytön diskurssin aktivoi adjektiivi *siivo*, joka merkitsee moitteetonta, kunnollista, hyvätapaista ja kilttiä. Niin nuoruus kuin hyvätapaisuuskin korostuvat tavoiteltavina ominaisuuksina.

Oma aladiskurssinsa on myös **äitiysdiskurssi**, jossa äitinä oleminen nousee esille keskeisenä osana naisen identiteettiä. Äitiys kuvataan itsestään selvänä ja naiselle luonnollisena roolina, kun taas miehen suhde isyyteen näyttäytyy ristiriitaisena.

- (68) *Miten turvallista ahtaakaan olla siirtyminen paikasta toiseen äidin sylissä. Soitan Äidille. – Olen aina halunnut tällaisen rekkarin. Olen aina tuntenut olevani ennen kaikkea äiti. (15/00)*
- (69) *Äidistä kannattaisi ottaa oppia. Toivon, että tässä pääministerin isyyslomien siunaamassa esimerkikimaassa miehen kantti kestää mainiosti ajella Isillä. (15/00)*

Esimerkit (68) ja (69) ovat pääkirjoituksesta *Mä olen niin Häpi!* (15/00), joka käsittelee persoonallisia rekisterikilpiä. Esimerkissä (68) äitiys näyttäytyy ominaisuutena, jonka avulla nainen voi identifioida itsensä. Virke *Olen aina tuntenut olevani ennen kaikkea äiti* nostaa äidin roolin ensisijaiseksi, ja adverbiaali *aina* implikoi, että kirjoittaja on kaikkina aikoina ollut äiti (vrt. **Tunnen olevani ennen kaikkea äiti**). Teksti sisältää ajatuksen siitä, että äitiys on niin merkittävä muutos naisen elämässä, että sitä edeltänyt aika ikään kuin katoaa tai menettää merkityksensä osana naisen omakuvaa.

Myös esimerkki (69) rakentaa äitiydestä kuvaa tärkeänä osana naisen identiteettiä. Nainen uskaltaa julkisesti tunnustautua äidiksi, mutta miehiltä vanhemmuuden näyttäminen vaatii pääministerin isyyslomien siunaamassa esimerkikimaassakin *kanttia* eli henkisiä voimia, rohkeutta, uskallusta ja itseluottamusta. Naisen suhde vanhemmuuteen näyttäytyy itsestään selvänä, kun taas miehen suhde vanhemmuuteen näyttäytyy ongelmallisempänä: hoivaavaan ja huolehtivaan isän rooliin asettuminen hahmottuu itseluottamusta vaativaksi.

Vastakohtadiskurssissa sukupuolista rakentuu kuva perustavanlaatuisesti erilaisina. Esimerkki (70) nostaa esille vuoden 2000 presidentinvaalien toisella kierroksella vastakkain olleet ehdokkaat Tarja Halosen ja Esko Ahon.

- (70) *Vaaliohjelmia katsellessa tarkkaamattomampi erehtyy luulemaan, että tarjolla on jo nyt kaksi kloonattua virtuaalista presidenttiehdokasta punaisine hiuksineen. Kuin vanha aviopari, joka ajan mittaan alkaa muistuttaa toisiaan. - - Ja sitten alkaa elää se pieni ero. (6/00)*

Virke *Ja sitten alkaa elää se pieni ero* viittaa fraasiin *eläköön se pieni ero*. Fraasi merkitsee sitä, että miehen ja naisen välillä on loppujen lopuksi vain pieni merkityksetön ero (SF s.v. *eläköön*). Teksti kuitenkin tuottaa eron merkityksellisenä ja ratkaisevana seikkana kahden ehdokkaan välillä. Eron luonnetta ei spesifioida, vaan se esitetään kaikkien tuntemana tosiseikkana. Toivotuksissa käytetty *eläköön* on imperatiivin 3. persoonan muoto verbistä *elää*, jota käytetään viittaamaan siihen, että jokin osoittaa elonmerkkejä tai on toiminnassa. Teksti implikoi, että vaikka ehdokkaat muistuttavat hiustenvärinsä puolesta toisiaan, sukupuolten välinen ero todentuu, *alkaa elää*, siinä vaiheessa kun ehdokkaat alkavat puhua.

Vastuuttoman miehen diskurssi rakentaa miehestä kuvaa itsekkäänä. Mies haluaa päästä helpolla eikä halua joutua kohtaamaan naisen tunteita.

- (71) *Ihan lähituntumalta listaan nopeasti seuraavat todelliset erotilanteet: Vaimo ja mies ovat lähdössä lomamatkalle. Matka-aamuna mies tarttuu laukkuunsa ja ilmoittaa lähtevänsä aivan toiseen suuntaan. Vie kyllä naisen lentokentälle. Vaimo ja mies ovat muuttamassa kotia. Muuttopäivän aamuna pihaan kaartaa kaksi autoa. ”Minä muutan ystävättäreni luokse”, toteaa mies. Mies laittaa vaimolle tekstiviestin: ”Olen lähtenyt. Älä soita.” Aviopari on illastamassa. Ennen jälkiruokaa mies menee puhelimeen. Hän ei palaa. Kotona odottaa viikkojen ajan laadittu jäähyväiskirje. Pariskunnan häpäpäivä on määrätty. Uusi asunto on ostettu ja sisustusta suunnitellaan. Eräänä päivänä morsian rynkyttää turhaan ovea. Mies on vaihtanut lukot. Häitä ei tule. Nainen palaa sairaalasta esikoisen kanssa. Kodissa on tyhjää ja autiota. Koira tosin odottaa ulkoiluttamista. (36/00)*

Esimerkki (71) on pääkirjoituksesta *Sinä lähdit pois* (36/00), joka käsittelee erotilanteita ja niihin liittyviä tunteita. Pääkirjoituksessa on kuvattu kuutta erotilannetta, joissa

jokaisessa lähtevä osapuoli on mies. Kaikille pääkirjoituksille on yhteistä myös se, että mies ilmoittaa erosta yllättäen tai on lähtenyt sanomatta sanaakaan. Johtoverbit *todeta* ja *ilmoittaa* kuvaavat miehen toiminnan kuivan asiallisena ja tunnekylmänä. Suuriin elämänmuutoksiin liittyvät esimerkit, naimisiinmeno ja esikoisen syntymä, korostavat miestä kyvyttömänä ottamaan vastuuta tai sitoutumaan. Naisesta puolestaan rakentuu tekstissä uhri, jolle mies ei anna mahdollisuutta selvittää asioita tai ilmaista omia tunteitaan. Se, että miehet on yksipuolisesti asemoitu lähtijän rooliin, heijastelee naistenlehtien pyrkimystä muodostaa pysyvä lukijasopimus. Lehdillä ei ole varaa arvostella lukijoitaan, sillä ne pyrkivät säilyttämään yleisönsä. (Töyry 2006b: 471–472.)

3.2.3. Ulkonäködiskurssi

Ulkonäködiskurssin sisällä kilpailevat monet eri merkityssysteemit. Vanhenevan naisen diskurssi tuottaa naisen vanhenemisesta kuvaa sairauden kaltaisena rappiotilana, ja samalla nuoruus hahmottuu vallitsevaksi ihanteeksi. Pääkirjoituksissa elää myös näkemys kauneudesta subjektiivisena käsitteenä ja jokaisen henkilökohtaisena ominaisuutena. Sosiaalisen hyväksynnän diskurssi puolestaan rakentaa ulkonäöstä kuvaa erilaisten odotusten ja vaatimusten kohteena. Ulkonäkö tuotteena -diskurssissa korostuvat kauneusteollisuuden luomat ideaalit.

Vuoden 1990 pääkirjoituksissa ulkonäködiskurssi edustuu **vanhenevan naisen diskurssissa**, jossa ikääntyvästä naisesta muodostuu kuva itseään häpeilevänä ja ei-seksuaalisena. Molemmat esimerkit ovat pääkirjoituksesta, jonka otsikko on *Ensi oireet* (29/90). *Oire* merkitsee merkkiä jostain, mutta lääketieteen piirissä sillä tarkoitetaan havaittavissa olevaa sairauden merkkiä. Vanhenemisestä näyttäytyy sairauden kaltaisena elimistön häiriötilana, joka tuottaa fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista haittaa.

- (72) *Olet tulossa vanhaksi tytöksi - - Kun alat ostaa järkeviä alusvaatteita ja ryhdyt käyttämään kokouimapukua. (29/90)*
- (73) *Mistä sen tietää, että on tulossa vanhaksi tytöksi? Siitä, että alkaa päivitellä televisiokesän eroottisia elokuvia. - - Kun pidät mielessäsi, että aids itää kymmenenkin vuotta. (29/90)*

Esimerkeissä (72) ja (73) vanha nainen on nimetty *vanhaksi tytöksi*. Ilmaus on motivoitunut sanasta *vanhapoika*, joka tarkoittaa varsinkin keski-ikäistä tai vanhempaa naimatonta miestä. Vanhanpojan naispuolinen vastine on *vanhapiika*, mutta sana herättää usein negatiivisia konnotaatioita. Myös muotoa *poikamiestyttö* käytetään viittaamaan naimattomaan naiseen. Sana *tyttö* puolestaan ei eksplikoi mitään naisen siviilisäädystä, ja sitä voidaan käyttää varsinkin leikkisään tai tuttavalliseen sävyyn naisista yleensä (KS s.v. *tyttö*). Mielenkiintoista on kuitenkin se, että sukupuoli on tuotu selkeästi esille, vaikka lause *olet tulossa vanhaksi* olisi aivan yhtä ymmärrettävä. Lisäksi naistenlehden lukija on oletusarvoisesti nainen, joten korostamalla lukijan sukupuolta teksti eksplikoi, että kyse on nimenomaan vanhenevalle naiselle tyypillisestä käyttäytymisestä.

Esimerkissä (72) korostuu vanhan naisen ulkonäkö, joka nousee esille syynä alkaa käyttää järkeviä alusvaatteita ja kokouimapukua. Alusvaatteita määrittelevä adjektiivi *järkevä* merkitsee asiallista, ja alusvaatteiden valinnan perusteena on asianmukaisuus ja säällisyys. Nimenomaan alusvaatteiden tuominen esille sisältää implisiittisen ajatuksen siitä, että nainen ei enää vanhana valitse alusvaatteitaan niiden vastakkaista sukupuolta miellyttävien ominaisuuksien perusteella, vaan ajattelee vain käytännöllisiä seikkoja. Julkisesti käytettävä kokouimapuku puolestaan vihjaa, että vanha nainen haluaa peittää vartalonsa muiden katseilta.

Esimerkissä (73) naisen suhde seksiin ja seksuaalisuuteen näyttäytyy vanhenemisen myötä muuttuvana. *Päivitteleminen* merkitsee ihmettelyä, hämmästyä, ällistelyä ääneen tai harmittelemista ja siunailemista. Eroottisten elokuvien esitetään herättävän vanhassa naisessa ihmetystä ja jopa paheksuntaa. Sukupuolitauti aidsin itämisaika puolestaan nousee esille muistamisen arvoisena asiana. Vanhenemisen merkiksi rakentuu se hetki, kun naisen suhde seksiin muuttuu etäiseksi ja varovaiseksi.

Vuoden 2000 pääkirjoituksissa ulkonäködiskurssi edustuu vanhenevan naisen diskurssin lisäksi subjektiivisuusdiskurssina, sosiaalisen hyväksynnän diskurssina ja ulkonäkö tuotteena -diskurssina. Pääkirjoitusten diskurssit tuottavat keskenään ristiriitaista kuvaa ulkonäöstä, minkä voidaan katsoa heijastavan naistenlehtien yleisristiriitaista luonnetta (ks. Siivonen 2006: 226, 237).

Vanhenevan naisen diskurssi esittää vanhenevan naisen epänormaalina luonnonoikkuna, jota niin naisen itsensä kuin muidenkin tehtävänä on sietää. Toisaalta pääkirjoituksissa elää myös kuva vanhemmasta naisesta, josta on ikävuosien myötä tullut kypsä. Siitä huolimatta naiseuden kannalta keskeiseksi attribuutiksi nousee kauneus.

- (74) *Kiskon suupielet korviin, että kasvojen ogee-alue (ks. Gloria-lehti, numero 158, s. 148) korostuisi ja näyttäisin yhtä siivolta ja nuorelta kuin kauan ennen otsatukkaisen syntymää. En pysty hämäämään. Maijavilkkumaa-kloonin tuijottaa tyrmistyneenä mutta pelottomasti vuoroin abiturientti-, vuoroin livenaamaani. Tuntuu kuin ihoni alkaisi halkeilla railoiksi, kuin sylkirihmat roikkuisivat suupielistäni ja luomet vuotaisivat visvaa. Olen Stephen Kingin kirjoista kaivettu raunio. Olen hautausmaa, kuu kammoten ylitse kulkee. (19/00)*
- (75) *Kun beautyboxi alkaa painaa enemmän kuin kauppakassi, nainen on totuuden edessä. Hyvää siedätyshoitoa itselle ja lähiympäristölle on myös esiintyä meikittä ja alastomana – en kuitenkaan suosittelen käytäntöä työpaikoille. (41/00)*

Esimerkki (74) rakentaa vanhasta naisesta kuvaa hirviönä. Finaalinen lause *että kasvojen ogee-alue (ks. Gloria-lehti, numero 158, s. 148) korostuisi ja näyttäisin yhtä siivolta ja nuorelta kuin kauan ennen otsatukkaisen syntymää* rakentaa nuoruudesta ja siivoudesta tavoitteita, jotka kirjoittaja yrittää saavuttaa. Teksti heijastaa nuoruuden ihannetta, mutta tuottaa samalla myös *siivoudesta* eli kunnollisuudesta ja hyvätapaisuudesta kuvaa tavoiteltavana ominaisuutena. Verbi *tyrmistyä* merkitsee hämmentymistä perin pohjin jostakin odottamattomasta ja epämiellyttävästä asiasta, ja teksti esittää naisen ulkonäön rappeutumisen yllättävänä ja vastenmielisenä ilmiönä. Sanaa *raunio* käytetään rappeutuneesta ihmisestä (KS s.v. *raunio*), ja viittaus kauhukirjailija Stephen Kingin tuotantoon luo miellelyhtymän zombiin, elävään kuolleeseen, joka on kaivettu esiin haudastaan. Myös lause *olen hautausmaa* luo yhteyden kuolemaan, ja vanha nainen näyttäytyy luonnottomana hirviönä, joka muistuttaa ulkonäöltään enemmän kuollutta kuin elävää.

Esimerkissä (75) naisen vanheneminen nähdään vääjäämättömänä tosiasiana. Teksti presupponoi, että jokaisella naisella on *beauty box* eli meikkilaukku, jonka sisällön määrä kasvaa eksponentiaalisesti naisen ikävuosien myötä. Substantiivi *siedätyshoito* on lääketieteellinen termi yliherkkyyden vähentämishoidolle, jossa allerginen ihminen saatetaan kosketuksiin aluksi pienten mutta vähitellen lisättävien allergeenimäärien kanssa (KS s.v. *siedätyshoito*). Vanheneminen on siis jotain, jota niin naisen itsensä kuin hänen läheistensä on siedettävä, kun suuretkaan meikkimäärät eivät enää riitä piilottamaan vanhenemisen merkkejä. Essiivi *alastomana* implikoi, että naisen kasvojen lisäksi myös hänen vartalonsa rapistuu.

Naisen ulkonäkö korostuu myös vanhenemista myönteisemmin kuvaavassa esimerkissä (76), jossa vanhempaa naista on kuvattu *kauniiksi kypsäksi naiseksi*.

(76) *Kunnes liikennevaloissa vastaan osuu Bemari, sen ratissa kaunis kypsä nainen, ja kilvissä lukee Äiti. (15/00)*

Kypsä merkitsee täysin kehittynyttä ja valmista, ja teksti luo kuvaa naiseudesta jananana, jonka toisessa päässä on valmis, kypsä nainen. Naisen rooli äitinä on korostunut, ja teksti herättää kysymyksen siitä, onko nainen todella valmis vasta synnytettyään. Ulkonäkö nousee kuitenkin esille keskeisenä määreenä, ja sanavalinta *kaunis* korostaa viehättävyyttä yhtenä naisen tärkeimmistä ominaisuuksista (vrt. esim. *sen ratissa tyylikäs~itsevarma~iloinen kypsä nainen*).

Pääkirjoituksista nousee esille myös **subjektiivisuuskurssi**, jossa kauneus näyttäytyy henkilökohtaisesta näkemyksestä riippuvana käsityksenä viehättävyydestä.

(77) *Esteettisiin mieltymyksiin vaikutetaan vain aikojen kuluessa. Suvaitsevaisuus lähtee suvaitsevaisuudesta omaa fyysistä olomuotoa kohtaan. (2/00)*

(78) *Pierre Bonnardin, Henri Matissen tai Lucian Freudin alastomat olivat perin erilaisia. Mutta yhtä kaikki kauniita, kukin omalla tavallaan. (41/00)*

Esimerkissä (77) kauneusihanteet on nimetty *esteettisiksi mieltymyksiksi*. *Mieltymys* merkitsee makutottumusta, ja kauneusihanteet näyttäytyvät kulttuuriin vakiintuneina

tottumuksina kauneusarvoista. Yksipersonainen passiivimuoto *vaikutetaan* jättää tekijän taka-alalle, mutta koska implisiittinen subjekti on esisijaisesti ihmistarkoitteinen ja monikollinen (VISK § 1315), korostuu esteettisten mieltymysten luonne jonain, johon ihmiset voivat vaikuttaa (vrt. *Esteettiset mieltymykset muuttuvat aikojen kuluessa*). Keskeisenä esteettisiin mieltymyksiin vaikuttavana tekijänä nousee esille *suvaitsevaisuus*. Teksti sisältää implisiittisen ajatuksen siitä, että kauneusihanteet ovat kulttuurisesti rakentuneita määritteitä sille, mitä ihmisen ulkonäössä voidaan *suvaita* eli sallia ja hyväksyä. Teksti nojaa käsitykseen, jonka mukaan muutos lähtee yksilöstä ja että kauneusihanteisiin voi vaikuttaa muuttamalla omaa suhtautumistaan ulkonäköönsä.

Esimerkki (78) puolestaan luo kauneudesta kuvan jokaisen ihmisen yksilöllisenä ja ainutlaatuisena ominaisuutena. Pronominimainen adjektiivi *oma* kontrastoi kunkin taiteilijan maalaamien alastomien ihmisten kauneuden muihin (VISK § 1456) ja korostaa jokaisen kauneutta itsenäisenä ja erityisenä asiana. Teksti sisältää ajatuksen siitä, että jokainen ihminen on omalla erityisellä tavallaan kaunis, ja kauneuden määritelmä näyttäytyy monimuotoisena.

Sosiaalisen hyväksynnän diskurssissa ulkonäkö nousee esille ulkoapäin määriteltynä ihanteena, jota yksilön on tavoiteltava. Ulkonäköön liittyvät toiveet ja odotukset ovat sosiaalisesti motivoituneita, ja ulkonäkö näyttäytyy myös välineenä viestiä omasta menestyksestä muille.

- (79) *Itsekuri, motiivit ja tarpeet kurnivat korvien välissä voimakkaammin kuin nälkä vatsassa. Suurin osa meistä laihduttaa enemmän kosmeettisista kuin terveydellisistä syistä. Katsojan silmä on harvoin armelias. Hennot pikkulapset kiljuvat toisiaan läskeiksi ja sama asennemaailma seuraa aikuisuuteen. (2/00)*
- (80) *Sen tiedän, että kun elintasomme on noussut, niin ovat nousseet vaatimuksetkin. Enää ei riitä, että selviytyy työstään ja perhekin pärjäälee; menestyksen pitää näkyä myös kehossa. (29/00)*
- (81) *Kannamme pientä syyllisyyden tunnetta siitä, ettemme yllä odotuksiin. Se tunne voi painaa etenkin nyt kesällä, kun pitäisi nauttia kehostaan. (29/00)*

Esimerkissä (79) *kosmeettiset* eli ulkonäölliset syyt nousevat esille ensisijaisena motiivina laihduttamiselle. *Tarve* merkitsee fyysistä tai henkistä tilaa, jossa koetaan tietoisesti tai tiedostamatta jonkin välttämättömän, tarpeellisen tai halutun asian puutetta. Laihduttajan tarpeita ei ole erikseen tuotu esille, mutta kontekstissa niiden taustalla ovat kosmeettiset syyt ja muiden hyväksyntä. Sanonta *kauneus on katsojan silmässä* on toistettu toisin, ja teksti kyseenalaistaa kauneuden subjektiivisena käsitteenä. Katsojan silmä on tekstin mukaan *harvoin armelias*, ja ihmisten kauneuskäsitys näyttäytyy melko yhtenäisenä: käsitykset kauneudesta poikkeavat vain harvoin toisistaan. Laihduttamisen syynä näyttäytyy siis toisten ihmisten mielipide ja yleisesti jaettu ajatus hoikkuudesta viehättävänä. Mielenkiintoinen on myös tapa, jolla armoton asenne tekstin mukaan syntyy: *Hennot pikkulapset kiljuvat toisiaan läskeiksi ja sama asennemaailma seuraa aikuisuuteen*. Teksti nostaa lasten kiusaamisen esille asennemaailman syntypaikkana mutta ei eksplikoi, mistä lapset ovat asenteen oppineet.

Esimerkissä (80) esille nousevat vaatimukset, mutta teksti ei eksplikoi, kuka niitä esittää. *Vaatimus* merkitsee ehtoa tai edellytystä mutta myös yleensä sitä, mitä joku vaatii. *Vaaitminen* puolestaan ilmaisee, että joku on tarpeellista tai välttämätöntä. Vaikka vaatimusten esittäjä jää implisiittiseksi, nousee vaatimusten kohde, *keho*, selkeästi esille. Adverbi *enää* ilmaisee, että ulkonäkö ei kaikkina aikoina ole ollut keskeinen menestymisen merkki, vaan aikaisemmin pärjääminen työelämässä ja perheen hyvinvointi ovat olleet tärkeitä. Verbi *riittää* merkitsee, että jokin vastaa määrältään tai laadultaan vaatimuksia tai on tarpeeksi. Tekstistä ei käy ilmi, kuka määrittelee, mitä on tarpeeksi. Modaaliverbi *pitää* kuitenkin aktivoi deonttisen modaalitulkinnan eli lause heijastaa puheyhteisön mukaisia velvoitteita.

Esimerkki (81) rakentaa kuvaa vartaloa koskevista odotuksista. Teksti ei kuitenkaan eksplikoi, kuka odotukset on asettanut. Possessiivisuffiksittoman muodon perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että kyse on pikemminkin jonkun toisen odotuksista kuin suoranaisesti ihmisten omista odotuksista itseään kohtaan (vrt. *etemme yllä odotuksiimme*). Se, ettei vastaa odotuksia, herättää ainakin pientä syyllisyyden tunnetta eli oloa siitä, että on tehnyt jotain vahingollista, luvatonta tai rangaistavaa. Kesä on nimetty ajankohdaksi *jolloin pitäisi nauttia kehostaan*. Nollapersonassa *pitää*-verbi saa deonttisen tulkinnan (VISK § 1575) eli tulkinnassa korostuu puheyhteisön normien mukainen velvoite tai lupa. Verbi *nauttia* merkitsee voimakkaan mielihyvän tuntemista

jostakin tai jonkin mielihyvää tuottavan käyttämistä hyväkseen. Ihmisen vartalo hahmottuu ensisijaisesti näyttelyesineenä, jonka tehtävänä on tuottaa mielihyvää ja toisaalta myös viestiä muille menestyksestä.

Ulkonäöstä rakentuu myös kuva markkinoiden rakentamana konstruktiona. **Ulkonäkö tuotteena** -diskurssissa kauneus nähdään myyntiä edistävänä valttina, jota kenenkään on todellisuudessa mahdotonta saavuttaa. Toisaalta teksti myös pitää yllä vallitsevaa kauneuskäsitystä.

(82) *Ihmiset ovat kauniita kuvissa, kiitos kosmetiikkateollisuuden, taitavan valotuksen ja tietokoneohjelmien korjausmenetelmien. Mutta vain kuvissa. Aika monet kaunottarista ovat kaukana ihanuudesta näppylänaamoineen ja lohkeilevine kynsineen. (10/00)*

Esimerkki (82) nostaa esille kuvien *ihmiset*, jotka ovat kauniita vain kosmetiikkateollisuuden, valotuksen ja tietokoneohjelmien korjausmenetelmien vuoksi. *Kosmetiikka* merkitsee kauneuden ja yleensä ulkonäön hoitoa, ja *teollisuus* puolestaan tarkoittaa mitä tahansa laajamittaista tuotantoa. Kauneudenhoidon käsittely nimenomaan tuotannon näkökulmasta (vrt. *kiitos kosmetiikan*) korostaa retusoituja mainoskuvia ja niiden tarjoamaa kauneuskäsitystä tuotteena, jonka esisijainen tarkoitus on kosmetiikkatuotteiden myyminen. Virke *Aika monet kaunottarista ovat kaukana ihanuudesta näppylänaamoineen ja lohkeilevine kynsineen* implikoi, että kuvien ihmiset ovat naisia. Ilmaus *kaukana ihanuudesta* korostaa myös sitä, että kaunotarten ihanuus on keinotekoisesti aikaansaatu (vrt. esim. *aika monet kaunottarista eivät ole ihania*). Samalla ihanuuden käsite kuitenkin annetaan itsestään selvänä, ja esimerkiksi näppyläinen naama ja lohkeilevat kynnet kuuluvat sen ulkopuolelle.

3.2.4. Arkidiskurssi

Naistenlehtien arjen kuvaa on tutkinut Minna Mäkelä (2012) Jyväskylän yliopistosta. Mäkelä mukaan arkea merkityksellistetään tehokkuuden, hitaamman arjen pyrkimyksen ja arjellistumisen kannalta. Samansuuntaisia ovat myös oman aineistoni arkidiskurssit, ja niin tehokkuus kuin hitaamman arjen tavoittelukin nousevat esille omina

diskursseinaan. Lisäksi olen erottanut omaksi diskurssikseen velvollisuuskurssin. Arkidiskurssi aktivoituu vuoden 2000 ja 2010 pääkirjoituksissa. Mielenkiintoista on se, että tehokkuuskurssi esiintyy vain vuoden 2000 pääkirjoituksissa, kun taas hitaamman arjen diskurssi ja velvollisuuskurssi nousevat esille vuoden 2010 teksteistä.

Vuoden 2000 pääkirjoituksista esille nousee **tehokkuuskurssi**, jossa keskeisiksi nousevat tavoitteet ja tuloksellinen ajankäyttö.

- (83) *Ennen kesälomiakin suunnitelmat olivat yhtä sitkua: piti kuntoilla, maalata mökki, tavata suku ja kiertää kesätapahtumat. Loma hupeni, onneksi tädin luo voi matkata talvellakin ja mökinhän ehtii ihan hyvin puleerata myös ensi kesänä. (32/00)*
- (84) *Kun työvuosia on kertynyt harmaaksi arjeksi asti, sitku siirtyy toiveisiin tulevista vapaaherran ja -rouvan päivistä. Sitku jää eläkkeelle ehtii kaikkea, mihin ei koskaan ole ollut aikaa. (32/00)*

Esimerkissä (83) elämä näyttäytyy yhtäjaksoisesti tavoitteellisena. Kesäloma ei ole poikkeus, vaan sillekin asetetaan tavoitteita, jotka pitää saavuttaa. Inklusiivinen fokuspartikkeli *-kin* korostaa, että kesäloma ei ole ainoa hetki, jolloin suunnitelmat ovat *yhtä sitkua*. Partitiivimuoto *yhtä* puolestaan toimii vahvistussanana, mutta ilmaisee myös jonkin muuttumattomuutta (KS s.v. *yksi*). Niin arki kuin lomakin hahmottuvat suunnitelmien täyttämänä. Vaikka puhekielinen ilmaus *sitku* korostaa tehokkuutta lähinnä suunnittelun asteella, heijastaa teksti silti tehokkuuden ideaalia eli ajatusta siitä, että hyvä ihminen on aikaansaava.

Esimerkissä (84) työvuosien ja arjen vastakohtaksi nousevat *vapaaherran ja -rouvan päivät*. *Harmaa* eli ikävä, yksitoikkoinen ja iloton arki hahmottuu kiireiseksi. Substantiivina *aika* käytetään ilmaisemaan johonkin käytettävissä olevaa jaksoa usein juuri ihmisen toiminnan tai kiireisyyden kannalta (KS s.v. *aika*), ja verbi *ehtii* korostaa ajan riittävyyttä. Nollasubjektillause *Sitku jää eläkkeelle ehtii kaikkea, mihin ei koskaan ole ollut aikaa* ilmaisee, että sillä tarkoitetaan ketä tahansa ihmistä, johon sanottu soveltuu, usein nimenomaan puhujaa itseään tai puhuteltavaa (VISK § 1347). Teksti siis implikoi, että kaikilla on samanlainen näkemys eläkepäivien tavoitteellisuudesta.

Eläkkeellä olemisen kannalta keskeisenä nousee esille mahdollisuus toteuttaa vanhoja suunnitelmia, ja tehokkuuden ideaali näyttäytyy myös osana eläkeläisen arkea.

Vuoden 2010 pääkirjoituksissa arkea on merkityksellistetty **velvollisuusdiskurssin** kautta. Arjen kannalta keskeisiksi hahmottuvat nimenomaan siihen liittyvät velvollisuudet.

- (85) *Minäkin olen tehnyt päätöksen kevään kunniaksi. Arki on täynnä velvollisuusjuttuja, mutta muuten aloitan uuden elämän. Suruttomana keskeyttäjänä.* (13–14/10)
- (86) *Vapaa-ajan hienous tiivistyy sanaan vapaa. Silloin pitää saada tehdä mitä huvittaa – tai joskus sitä, mitä on pakko. Siivota, pyykätä tai laittaa ruokaa.* (40/10)

Esimerkissä (85) arkea on kuvattu adverbialilausekkeella *täynnä velvollisuusjuttuja*. *Velvollisuus* on jotain, mitä pitää tehdä esimerkiksi säädösten, aseman tai sitoumuksien perusteella, mutta yhdyssanan perusosa *juttu* ei eksplikoi, minkälaisista velvollisuuksista on kyse.

Arjen velvollisuudet nousevat esille myös esimerkissä (86), mutta tekstissä elää myös ajatus vapaa-ajasta, jolloin ihmisen ei tarvitse yrittää olla tehokas. Esimerkki on pääkirjoituksesta *Tylsät hovit?* (40/10), joka kritisoi vapaa-ajan suorittamista eli ihmiseen pyrkimystä olla tehokas ja tavoitteellinen myös vapaa-ajallaan. Vaikka vapaa-aika näyttäytyy aikana, jolloin *pitää saada tehdä mitä huvittaa*, nousevat tekstistä esiin myös velvollisuudet, *se mitä on pakko*.

Hitaamman arjen diskurssissa korostuu rauhallisemman arjen tietoinen tavoittelu. Tehokkuusdiskurssissa esiin noussut suunnitelmallisuus näyttäytyy hitaamman arjen diskurssissa ajankäyttöä määräävänä negatiivisena asiana.

- (87) *Päätän satsata kahteen asiaan: lämpimiin villasukkiin ja siihen, että meillä elellään ihan hissuksiin. Ei suunnitelmia, ei pakkoa lähteä mihinkään. - - Rauhoittumisessa taitaa olla vielä opettelemista.* (44/10)

Esimerkissä (87) *eleleminen hissuksiin* ja *rauhottuminen* nousevat esille asioina, joita on opeteltava. *Hissuksiin* on rinnakkaismuoto ilmaukselle *hissukseen*, joka merkitsee hiljakseen ja melutta olemista. Frekventatiiviverbit liittyvät kerrontaan, jossa tavoitellaan leppoisaa ja tuttavallista sävyä (VISK § 1735), ja verbivalinta *elellä* kuvaa hissuksiin olemisen rauhallisena ja viihtyisänä kotona olemisena. Teksti kuvaa rauhallista ja hiljaista elämää virkkeellä *Ei suunnitelmia, ei pakkoa lähteä mihinkään*. Suunnitelmien laatijaksi hahmottuu kirjoittaja, mutta pakon asettaja jää epämääräiseksi. Toisaalta pilkulla rinnastetut lausekkeet voi tulkita niinkin, että suunnitelmien puuttuessa ei ole myöskään velvoitetta tehdä mitään.

3.2.5. Ystävyysdiskurssi

Vain vuoden 2010 pääkirjoituksista nousee esille ystävyysdiskurssi, jota on merkityksellistetty aitouden ja syyllisyyden kannalta. Toisaalta ystävyys näyttäytyy läheisenä ihmissuhteena, jossa jaetaan niin ilot kuin surutkin, mutta toisaalta negatiivisten asioiden jakaminen herättää syyllisyyden tunteita.

Syyllisyysdiskurssissa omien tunteiden purkamisesta rakentuu kuva moitittavana käytöksenä, joka on rasite toiselle. Huolista puhuminen ja tilittäminen ovatkin ristiriidassa positiivisuuden ihanteen kanssa (ks. alaluku 3.2.1.).

(88) *”Hei, ei kai meillä ollut eilen liian raskas ilta?” - - ”No kun me nähdään niin harvoin, tulee purettua aina ne vaikeimmat asiat ja väsymykset pois, eikä me ehditä kunnolla päästä iloisiin tunnelmiin”, hän poti. (9/10)*

(89) *Onkin ristiriitaista, että tilittämisestä tulee silti helposti niin hemmetin huono omatunto. Kuinkahan monta kertaa olen moittinut itseäni, että vaivasin taas toista. Onhan muillakin elämässä vaikka ja mitä. (9/10)*

Esimerkissä (88) syyllisyysdiskurssin aktivoi verbi *potea*, joka merkitsee sairastamista tai jonkun vaivan kärsimistä. Kärsimisen syynä näyttäytyy se, että iloisten asioiden sijaan aika on kulunut hankalien asioiden purkamiseen. Verbiä *purkaa* käytetään kuvainnollisesti viittaamaan tunteiden ja ajatusten ilmaisemiseen. Verbiliitto *tulee*

purettua puolestaan implikoi, että vaikeiden asioiden ja väsymysten purkaminen tapahtuu ikään kuin vahingossa.

Esimerkki (89) nostaa *hemmetin huonon omantunnon* eli tunteen siitä, että on tehnyt väärin, esille seurauksena tunteiden purkamisesta. Genetiivimuotoinen lievähkö kirosana *hemmetin* toimii intensifioijana eli se vahvistaa huonon omantunnon astetta. *Tilittäminen* eli persoonallinen, usein tunnustuksenomainen omien asioiden tai tuntojen julkinen selvittäminen (KS s.v. *tilittää*) hahmottuu vain negatiivisten asioiden selvittämiseksi. Perusteluksi itsensä moittimiselle ja huonolle omalletunnolle nousee se, että muillakin on *elämässä vaikka ja mitä*. ilmaus *vaikka mitä* ilmaisee rajoituksettomuutta, mutta rinnastuskonjunktioilla *ja* erotettuna se hahmottuu pikemminkin esimerkinomaisuutta ja kirjavuutta kuvaavaksi. Interrogatiivilause *kuinkahan monta kertaa olen moittinut itseäni* implikoi, että kysymys on tavalla tai toisella yhteistä tietoa, koska siihen on liittynyt sävyartikkeli *-hAn* (VISK § 832). Teksti siis olettaa myös lukijan tunnistavan tilittämistä seuraavan syyllisyydentunteen.

Syyllisyysdiskurssin vastadiskurssiksi nousee **aitousdiskurssi**, joka rakentaa kuvaa oikeasta ystävydestä nimenomaan negatiivistenkin asioiden jakamisena.

- (90) *Loistojuttu ystävydessä on se, että huonoinakin hetkinä uskaltaa olla juuri sellainen kuin on: heikko, vihainen, turta, ymmällään. Ei tarvitse miettiä, onko raskasta seuraa vai ei, vaan voi puhua juuri niistä asioista, jotka puhuttavat. Ei tarvitse varoa tai teeskennellä.* (9/10)
- (91) *Kuinkahan monta kertaa olen moittinut itseäni siitä, että vaivasin taas toista - - ”Ja höpö höpö”, kiljuu ystäväni vastaan. ”Olisihan se outoa, jos en tietäisi mitä sulle oikeasti kuuluu!”* (9/10)

Esimerkissä (90) ystävydestä rakentuu kuva ihmissuhteena, jossa *uskaltaa olla juuri sellainen kuin on*. Liitepartikkeli *-kin* nostaa huonot hetket fokukseen, mutta implikoi samalla, että myös hyvinä hetkinä ystävän kanssa uskaltaa olla oma itsensä. Mielenkiintoista on se, että kieltomuoto *ei tarvitse* nostaa esille sen, että joissakin muissa ihmissuhteissa oman seuran laadun pohtiminen, varominen ja teeskentely ovat välttämättömiä.

Esimerkissä (91) omien asioiden selvittäminen nousee esille sinä, *mitä oikeasti kuuluu*. Ystävyys hahmottuu tekstissä sekä hyvien että huonojen asioiden jakamisena, mutta implikoi samalla, että jos ihminen ei kerro huolistaan, hän ei kerro asioiden todellisesta laidasta elämässään. Todellinen ystävyys puolestaan näyttäytyy yhteisesti jaettuna tietona siitä, mitä toiselle todellisuudessa kuuluu.

3.2.6. Parisuhdediskurssi

Parisuhteesta rakentuu kuva ihmissuhteena, jonka osapuolet tuntevat toisensa perusteellisesti. Toisaalta parisuhde näyttäytyy myös aikojen saatossa laimenevana.

- (92) *Osaamme ennakoida toistemme reaktiot ja arvaamme, mitä toinen seuraavaksi sanoo ja mihin tarttuu. Milloin toista alkaa väsyttää tai kyllästyttää. Poimimme katuvinästä samat ihmiset, teemme samansuuntaiset analyysit. Muutaman suhdebongauksen jälkeen ei tarvitse enää kysyä kuinka monta vuotta tai tyrkkiä kylkeen kyynärpäällä, vaan vilkaisu sen jo kertoo. ”Voi apua, mehän olemme kuin vanha pari”, kaverini tikahtuu nauruun terassilla tutkimusta jatkaessamme. (18/10)*
- (93) *Lähes kosketusetäisyydellä seisoo hauskanäköinen pariskunta, joka käy vilkasta keskustelua. Pian mies sipaisee naisen hiuskiehkuran korvan taakse, ja noin, naisen katse pehmenee sekunnissa ja hymyssä tapahtuu muutos. ”Kuinka monta vuotta?” kaverini kysyy. ”Ei yhtään. Alussa ovat. Katso nyt, kuinka intensiivistä niiden keskustelu on, ja miten ne hipaisevat toisiaan, ja miten ne katsovat toisiaan, ja ja ja...” (18/10)*
- (94) *Mutta kiinnostavimpia ovat jo vähän kypsemät pariskunnat. Vieläkin he kävelevät käsi kädessä, juttelevat innostuneesti, nauravat toistensa jutuille. Miten ihmeessä he ovat onnistuneet säilyttämään tuon tunnelman välillään? Vai ovatko he sittenkin tuore pari? (18/10)*

Esimerkissä (92) ystävättäret vertaavat suhdettaan vanhaan pariskuntaan. Mielenkiintoista on se, että yleensä vertaus koskee avioparia, (esim. *Tehän olette kuin vanha aviopari*), mutta pelkkä substantiivi *pari* ei eksplikoi mitään pariskunnan siviilisäädystä. Sana *pari* ei myöskään kerro mitään pariskunnan osapuolien

sukupuolesta, ja sillä voidaan viitata niin miehen ja naisen suhteeseen kuin vastaavanlaiseseen homoseksuaaliseen suhteeseen. Sananvalinta heijastaa avioliiton muuttunutta asemaa yhteiskunnassa: pari voi olla pitkään yhdessä menemättä naimisiin. Huudahdus *voi apua* kuitenkin implikoi, että vanhan parin muistuttaminen ei ole pelkästään miellyttävä asia. Teksti sisältää ajatuksen siitä, että toisiaan muistuttavan pariskunnan suhde on urautunut.

Esimerkissä (93) tarkastellaan heteropariskuntaa. Adverbi *noin* viittaa osoittavasti johonkin puhujan havaitsemaan tai ajattelemaan ja esittää samalla naisen käytöksen kaikille ymmärrettävänä ja loogisena. Parisuhteen alkuajoille keskeisiksi nousevat intensiivinen keskustelu ja tietynlainen kosketus ja katse. Se, että katsomisen ja hipaisemisen tapaa määrittelee adverbi *miten*, rakentaa niistä kuvaa ilmiöinä, jotka kaikki tuntevat. Teksti sisältää ajatuksen siitä, että ajan kuluessa parisuhteesta katoaa 'se jokin', eräänlainen taika, ja pääkirjoitus tuottaa samalla romanttisesta rakkaudesta ideaalia.

Esimerkki (94) puolestaan tuo esille *vähän kypsemät pariskunnat*. Interrogatiivilause *Vai ovatko he sittenkin tuore pari?* tuottaa parisuhteesta kuvan pitkäaikaisena ihmissuhteena, joka aloitetaan usein nuorena. Verbi *onnistua* merkitsee jonkin tekemistä toivotulla tavalla tai pääsemistä haluttuun lopputulokseen, ja parisuhteen tavoitteeksi hahmottuu innostuneen ja läheisen tunnelman säilyttäminen. Substantiivi *ihmeessä* toimii vahvistussananana, mutta tuo kysymyslauseeseen myös hämmästelyn elementin. Läheisyys ja into hahmottuvat asioiksi, jotka tavallisesti katoavat parisuhteesta ajan myötä, vaikka pariskunta pyrkii säilyttämään ne.

4. PÄÄTÄNTÖ

Tarkastelen tutkielmassani yksilön ja yhteiskunnan diskursseja Me Naiset -lehden pääkirjoituksissa kriittisen diskurssianalyysin avulla. Pääkirjoitukset ovat vuosilta 1990, 2000 ja 2010. Aineistoni koostuu 36 pääkirjoituksesta, joita on 12 kultakin vuodelta. Valitsin juuri pääkirjoitukset tarkastelun kohteeksi, koska niiden voidaan katsoa heijastavan lehden institutionaalista kantaa. Pääkirjoituksissa lehdet nostavat esille tärkeinä pitämiään asioita, ja niiden tarkoitus on vaikuttaa lukijan mielipiteeseen. Tavoitteenani on selvittää, minkälaisia yhteiskuntaa ja yksilöä koskevia diskursseja pääkirjoituksista nousee esille ja miten ne ovat muuttuneet vuosien varrella.

Tässä luvussa tarkastelen aineistossa esiintyviä diskursseja kokoavasti ja pyrin vetämään johtopäätöksiä muutoksista tarkastelemieni vuosien välillä. Olen koonnut sekä yksilön että yhteiskunnan diskurssit yhdeksi taulukoksi.

TAULUKKO 3. Yhteiskunnan ja yksilön diskurssit

	1990	2000	2010
YHTEISKUNTA			
Kollektiivisen vastuun diskurssi	x	x	
Länsimaalaisuusdiskurssi	x	x	
Feministinen diskurssi	x	x	
Suomalaisuusdiskurssi		x	x
Vanhat hyvät ajat -diskurssi		x	x
Taloudellisen uhkan diskurssi	x		
Lintukotodiskurssi	x		
Holhousdiskurssi		x	
YKSILO			
Kehitysdiskurssi	x	x	x
Sukupuolidiskurssi	x	x	
Ulkonäködiskurssi	x	x	
Arkidiskurssi		x	x
Ystävyysdiskurssi			x
Parisuhdediskurssi			x

Taulukosta käy ilmi, että diskurssien painopiste on siirtynyt yhteiskunnallisista yksilöllisiin. Kun vuoden 1990 pääkirjoituksissa yksilön diskursseja esiintyy kolme, niitä on vuosina 2000 ja 2010 neljä. Painopisteen muutoksesta kertoo myös se, että yhteiskunnan diskursseja nousee vuoden 2010 pääkirjoituksista esille vain kaksi, kun niitä on vuonna 2000 kuusi ja vuonna 1990 viisi.

Ainoa aineistoni diskurssi, joka aktivoituu jokaisena vuonna, on kehitysdiskurssi. Tapa merkityksellistää ihmistä ja elämää ikuisina kehityskohteina on siis pääkirjoituksille tyypillinen. Yksittäisinä vuosina puolestaan esiintyvät yhteiskunnan diskursseista taloudellisen uhkan diskurssi, lintukotodiskurssi ja holhousdiskurssi, ja yksilön diskursseista ystävyysdiskurssi ja parisuhdediskurssi. Vuonna 1990 aktivoituvan taloudellisen uhkan diskurssin taustalla on vuosien 1990–1993 taloudellinen lama ja globalisaatio. Toisaalta taloudellisten ongelmien vastakohtaksi nousee tapa merkityksellistää Suomea lintukotona, jossa asiat sentään ovat paremmin kuin monessa muussa paikassa. Vain vuonna 2000 esiintyvä holhousdiskurssi rakentaa Suomesta kuvaa liikaa holhoavana hyvinvointivaltiona. Tämä kertoo asenteiden kovenemisesta Suomen taloudellisen aseman parantuessa. Sosiaaliin suhteisiin liittyvät ystävyysdiskurssi ja parisuhdediskurssi, jotka aktivoituvat vain vuoden 2010 pääkirjoituksissa. Tämäkin kertoo painopisteen siirtymisestä kohti yksilöä.

Kahtena vuonna esiintyviä yhteiskunnan diskursseja ovat kollektiivisen vastuun diskurssi, länsimaalaisuusdiskurssi, feministinen diskurssi, suomalaisuusdiskurssi ja vanhat hyvät ajat -diskurssi. Myös diskurssien sisällä tapahtuneet muutokset heijastavat yksilöllistymistä.

Pääkirjoitusten suhde yhteiskuntavastuuseen on muuttunut. Vuoden 1990 pääkirjoituksissa kollektiivisen vastuun diskurssi nousee selkeästi esille, ja suomalaisista rakennetaan kuvaa yhtenä toimijajoukkona, jonka vastuulla yhteiskunnan kehitys ja menestys on. Vuoden 2000 pääkirjoituksissa diskurssi aktivoituu vain kerran, ja kollektiivisuuden painopiste on siirtynyt yhteisöstä kohti yksilöä: kollektiivisuus merkityksellistyy ihmisen vastuuna yhteiskunnalle. Vuoden 2010 pääkirjoituksissa kollektiivisen vastuun diskurssi ei aktivoidu lainkaan.

Länsimaalaisuusdiskurssi edustuu vuosina 1990 ja 2000. Pääkirjoitukset rakentavat Suomesta kuvaa länsimaalaisena valtiona, ja diskurssi uusintaa perinteistä itä-länsidikotomiaa. Länsimaalaisuusdiskurssin sisällä ei ole tapahtunut muutosta. Diskurssi ei aktivoitu vuoden 2010 pääkirjoituksissa.

Myös feministinen diskurssi aktivoituu vain vuosien 1990 ja 2000 pääkirjoituksissa. Feministisessä diskurssissa yhteiskuntaa on merkityksellistetty naisten näkökulmasta. Vuoden 1990 pääkirjoituksissa diskurssi näyttäytyy naiseuden korostumisena, mutta tekstit myös uusintavat ajatusta miehisestä vallasta. Vuoden 2000 pääkirjoituksissa feministinen diskurssi nostaa esille naisen yhteiskunnallisen aseman ja tasa-arvokehityksen. Toisaalta samalla nainen hahmottuu myös ulkonäkönsä perusteella arvioitavaksi objektiksi. Feministinen diskurssi ei aktivoitu vuoden 2010 pääkirjoituksissa lainaan.

Vuoden 2000 ja 2010 pääkirjoituksista nousee esille suomalaisuusdiskurssi. Diskurssi ammentaa perinteisestä suomalaisuuskuvasta: suomalainen on sulkeutunut, vaitelias ja erilaisuutta vieroksuva. Diskurssissa ei ole tapahtunut muutosta. Vuonna 1990 suomalaisuusdiskurssi ei esiinny.

Myös vanhat hyvät ajat -diskurssi esiintyy vuosina 2000 ja 2010. Vuoden 2000 pääkirjoituksissa esillä on sukupolvien välinen ero. Vuonna 2010 diskurssi puolestaan aktivoituu vain kerran, ja sen näkökulma on selvästi henkilökohtainen. Tässäkin voidaan nähdä siirtyminen yhteisöllisestä yksilölliseen.

Kahtena vuonna aktivoituvia yksilön diskursseja ovat sukupuolidiskurssi, ulkonäködiskurssi ja arkidiskurssi. Toisin kuin yhteiskunnan diskursseissa, yksilön diskurssien sisällä ei ole havaittavaa muutosta individuaaliseen suuntaan.

Vuosina 1990 ja 2000 esiintyvä sukupuolidiskurssi tuottaa sukupuolista muuttumatonta stereotyyppistä kuvaa. Ulkonäködiskurssi puolestaan tuottaa ristiriitaista kuvaa ulkonäöstä: erilaisuus hyväksytään, mutta toisaalta kauheusihanteet ovat hallitsevia. Kumpikaan diskurssi ei kuitenkaan aktivoitu vuoden 2010 pääkirjoituksissa. Vuonna 2000 ja 2010 esiintyvässä arkidiskurssissa näkyy painopisteen siirtyminen tehokkuudesta kohti hitaampaa arkea.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

36 pääkirjoitusta Me Naiset -lehestä vuosilta 1990, 2000 ja 2010.

Tutkimuskirjallisuus

FAIRCLOUGH, NORMAN 1995: *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. London: Longman.

_____ 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino

_____ 1989: *Language and Power*. London: Longman.

_____ 2003: *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London, New York: Routledge.

HALLIDAY, M. A. K. 1978: *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.

_____ 1994: *An introduction to functional grammar* (second edition). London: Edward Arnold.

_____ 2004: *An introduction to functional grammar – M. I. M. Matthiessen* (korjattu painos). London: Edward Arnold.

HEIKKINEN, VESA 2009: Johdanto – Heikkinen Vesa (toim.), *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen*, s. 7–36. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 157. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

_____ 2007: *Kielen voima*. Helsinki: Gaudeamus.

_____ 2000: Virallisen ideologiaa – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä*, s. 297–326. Helsinki: Gaudeamus.

_____ 1999: *Ideologinen merkitys: kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HEMÁNUS, PERTTI 1972: *Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista*. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos.

_____ 1975: *Propaganda sanomalehdissä*. Helsinki: Otava.

- HERMES, JOKE 1995: *Reading Women's Magazines: an Analysis of Everyday Media Use*. Cambridge: Polity Press.
- HORSTI, KAARINA 2000: Maailma kylässä – ei jäämässä. Kulttuurisen moninaisuuden ohittaminen mediassa – Helena Tapper (toim.), *Me median maisemissa: Reflektioita identiteettiin ja mediaan*, s. 140–165. Helsinki: Yliopistopaino.
- ITKONEN, TERHO 2007: *Uusi kieliopas* (3. tarkistettu painos). Helsinki: Tammi.
- JOKINEN, ARJA, JUHILA, KIRSI & SUONINEN, EERO 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI 1999: Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 54–97. Tampere: Vastapaino.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. <http://mot.kielikone.fi/mot/OUYO/netmot.exe> (27.4.2014).
- LLS = *Lentävien lauseiden sanakirja*. Toimittanut Maunu Sinnemäki. Helsinki: Otava. 1985.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2002: M. A. K. Halliday ja systeemifunktionaalinen kielitiede – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita*, s. 89–123. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- MALMBERG, RAILI 1991: Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina – Päiviö Tommila (toim.), *Suomen lehdistön historia 8: Yleisaikakauslehdet*, s. 191–291. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- MCCRACKEN, ELLEN 1993: *Decoding Women's Magazines. From Madmoiselle to Ms*. Basingstoke: Macmillan.
- MÄKELÄ, MINNA 2012: *Arjen kuva naistenlehdissä. Arjen ja paikan representaatioiden kielellistä tarkastelua vuoden 2011 Kotiliesi- ja Kotivinkki-lehdissä*. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos. Pro gradu -tutkielma.
- PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*, s. 191–217. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen laitos.

- PIETIKÄINEN, SARI & MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIETILÄ, JYRKI 2008: *Kirjoitus, juttu, tekstielementti: suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Osa 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press.
- SAUKKONEN, PAULI 2001: *Maaileman hahmottaminen teksteinä. Tekstirakenteen ja tekstilajien teoriaa ja analyysia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- SF = *Suomalainen fraasisanakirja*. Toimittanut Sakari Virkkunen. 1985. Helsinki: Otava.
- SIIVONEN, JONITA 2006: Lohduttava ja piinaava naistenlehti – Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.), *Sukupuolishow: johdatus feministiseen mediatutkimukseen*, s. 226–243. Helsinki: Gaudeamus.
- SOLIN, ANNA 2001: *Tracing texts: intertextuality in environmental discourse*. Helsinki: University of Helsinki.
- SUONINEN, EERO 1999: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 17–36. Tampere: Vastapaino.
- TÖYRY, MAIJA 2006a: Käytösoppaasta naistenlehteen – Anna Mäkelä, Liina Puustinen & Iris Ruoho (toim.), *Sukupuolishow: johdatus feministiseen mediatutkimukseen*, s. 207–225. Helsinki: Gaudeamus.
- _____ 2006b: Pois kuristavat korsetit! Tutkimuskohteena naistenlehti. – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (toim.), *Kohtauspaikkana kieli: Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin*, s. 462–474. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1078. Helsinki: Hakapaino Oy.
- _____ 2005: *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilku, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk/>. (27.4.2014)

- WODAK, RUTH 2001: What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments – Ruth Wodak & Michael Meyer (toim.), *Methods of critical discourse analysis*, s. 1–13. London: Sage.
- YOUNG, LYNNE & HARRISON, CLAIRE 2004: Introduction to the Collection. – Lynne Young & Claire Harrison (toim.), *Systemic functional linguistics and critical discourse analysis: studies in social change*, s. 1–11. London; New York: Continuum.

LIITE 1 Pääkirjoitus vuodelta 1990 (37/90)

Ei yksin ihmisestä

Maailma pidättää henkeään.

Valkoiset panttivangit odottavat vapautumistaan.

Me kyynelehdimme heidän epätietonsa, kokemuksiensa, syyttömyytensä takia. Meidän vihamme on viimein saanut konkreettisen kohteen.

Saddam Hussein edustaa meille kaikkea mahdollista pahaa.

Me hurraamme Maggielle, jonka hiuslaite ei pienistä tuulista piittaa. Taputamme hänen tiukoille kannanotoilleen ja jämäkkyydelleen lähi-idän kysymyksessä. Kukaan ei oikeastaan muistakaan, miten hän suhtautuu esimerkiksi Etelä-Amerikkaan.

Helsinki pidättää henkeään.

Se on hetken maailman keskipisteenä, kun suurvaltojen presidentit pitävät huippukokouksensa.

Sotia on käyty jatkuvasti ja me olemme nukkuneet yömmе rauhassa. Sri Lankassa on sodittu jo seitsemän vuotta, Kambodzhassa on riehunut sisällissota kymmenen vuotta, viime kuussa kuoli Etelä-Afrikassa väkivaltaisesti taas satoja ihmisiä. Kun Persianlahti kuohuu ja öljynhuolto on uhattuna epävarmuus leimaa jokaista yksittäisenkin ihmisen päätöstä.

Yhä meillä on Summit 90:n kotimaassa mahdollisuus keskittyä itseemme, yrittää luoda omasta pienestä elämänpiiristämme turvallinen ja tasapainoinen. Yrittää pitää yllä psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia.

Ja kun maailmantilanne ja oma pienuus oikein ahdistaa, voi kaivaa esille suomalaisen selviytymisen raamatun, Tunte mattoman sotilaan, ja muistuttaa sieltä mieleen: ”Ei s’oo ihmis, S’oon suuremmas käres.”

LIITE 2 Pääkirjoitus vuodelta 2000 (32/00)

Sitku elämä alkaa

Sitku lapset vähän kasvavat, sitku asunovelat on maksettu, sitku vihdoinkin saan nipistetyksi vyötäröltäni muutaman sentin.

Parempi elämä on aina jossain muualla, omalla kohdalla se alkaa sitku.

Lapsena, kun polvisukkia ei ollut lupa pitää ennen koulun kevätjuhlia, ajattelin, että sitku mä kasvan isoksi, pidän polvareita vaikka koko talven. Ja kukapa ei murkkuajoiltaan muistaisi aikuista komentoa: sitku on jalat oman pöydän alla, voit antaa villakoirien temmeltää sänkysi alla, mutta nyt siivoat!

Opiskeluaikana elämän oli määrä alkaa sitku valmistuu. Nuoren asunto- ja opintovelkaisen perheen ääneen lausutut toiveet sisälsivät saman puhekielisen ilmauksen.

Kun työvuosia on kertynyt harmaaksi arjeksi asti, sitku siirtyy toiveisiin tulevista vapaaherran ja -rouvan päivistä. Sitku jää eläkkeelle ehtii kaikkea, mihin ei koskaan ole ollut aikaa.

Ennen kesälomiakin suunnitelmat olivat yhtä sitkua: piti kuntoilla, maalata mökki, tavata suku ja kierää kesätapahtumat. Loma hupeni, onneksi tädin luo voi matkata talvellakin ja mökinhän ehtii ihan hyvin puleerata myös ensi kesänä.

Minulle kaikki heti -sukupolvellakin on sitkunsä, vaikkei maltti ole sen valtti eikä se hankinnoissaan turhia vitkastele. Laskut maksetaan sitku jaksetaan. Ja koetapa saada vauhtia tekstiviestiä kännykkäänsä naputtelevaan ko. ikäluokan edustajaan. Joo, joo, mä tuun sitku.

Ei sitkuelämä pelkkää vitkuttelua ole, sisältäähän se toiveen paremmasta huomisesta. Epäillä sopii vasta, kun kuvaan astuu sitku miust aika jätää -huokailu.

Elämä voi lipua ohi, jos se aina alkaa sitku ja jos ruoho näyttää aina vihreämmältä ensi vuonna tai sitten joskus.

Kuitenkin monet elämän tavoitteista saavutetaan ja haaveetkin toteutuvat yksi kerrallaan. Kun velat on maksettu, on vaikea muistaa, miltä tuntui kantaa osamaksusohvaa velkaseinien sisälle. Koska edessä ovat jo uudet sitkut, vanhan unelman täyttymys lipsahtaa kädestä kuin saippuapala ja elämän parhaat hetket karkaavat taas tulevaisuuteen.

Jospa Tapani Kansa olikin oikeassa laulaessaan jo vuosia sitten, että ”Tässä ja nyt kaikki on”. Tai Eija Merilä, joka villitsi epäluottamukseen hitissään ”Ei ajatella huomispäivää, ei se saavu milloinkaan”. Ja on joku niinkin väittänyt, että tämä päivä on tärkeämpi kuin huomina.

Ettei vain tänäänkin olisi ehtinyt livahtaa ohi jotain, mikä olisi pitänyt elää nyt. Carpe diem! Miltähän tuntuisi napata hetkestä kiinni ja elää nyt?

Taidanpa saman tien pistää soppakattilan tulelle. Ohje sivulla 33.

LIITE 3 Pääkirjoitus vuodelta 2010 (13–14/10)

Kesken kaiken

Olin tässä yhtenä iltana teatterissa ystäväni kanssa. Väliajalla otimme kupposet kahvia. Kun kello soi toisen näytöksen merkiksi, ystäväni kysyi varovasti:

”Onko tää susta hyvä näytelmä?”

”Ei, tää on ihan kamala, mutta ajattelin, että en viitsi sanoa mitään, kun kuitenkin kutsuin sut tänne,” vastasin.

Mikä helpotus! Vähän ajan kuluttua talsimme raikkaassa ilmassa kohti kaverini kotia, jossa nostimme maljat yhteiselle illalle ja sille, että lähdimme kesken.

Illalla ennen nukahtamistani mietin, miten ihmeessä olo tuntui niin vapautuneelta. Tajusin, että olin ottanut järisyttävän askeleen elämässäni. Vaikka olen pian puoli vuosisataa vanha, en ole *koskaan* lähtenyt kesken teatterista, elokuvista tai mistään muustakaan kulttuurijutuskasta! Vaikka tarjolla olisi ollut mitä potaskaa, on meikäläinen napittanut penkissä loppuun asti. Nimittäisin tätä ominaisuuttani mitä syvimmäksi auktoriteettiuskoksi.

Toiset meistä keskeyttävät kevyemmin, kun taas joidenkin mielestä isot ja pienetkin asiat pitää aina viedä elämässä loppuun. Huvitti tai ei. Alkaa naurattaa, kun muistelen ensimmäisiä treffejäni aviomieheni kanssa, joka oli pyytännyt minut kanssaan teatteriin. Väliajan alkaessa hän sanoi minulle:

”Tämä näytelmä on niin kauheeta potaskaa, että mun on nyt kyllä pakko lähteä täältä pois.”

Tuijotin tätä silloin itselleni niin vierasta miestä ja ajattelin, että näytelmä oli ihan mahtava enkä ollut pitkään aikaan nauranut niin, että koko keho tärisi. Kun sitten istuin tyhjän paikan vieressä toisen näytöksen ajan, ajattelin, että huhhuh, eipä tarvitse tuotakaan huumorintajutonta tonttua enää toista kertaa tavata.

Kun lähdin teatterista, mies seisoikin ulko-ovella odottamassa. Tajusin, että tässä on nyt tällainen oman tiensä kulkija, joka ilmeisesti haluaisi kulkea myös minun kanssasi. Ja vuosien kuluessa opin, että mieheni on kaikkea muuta kuin keskeyttäjä. Pitkällä matkalla hän on sitkeiden sukua, vaikka saattaa surkeista tapahtumista edelleenkin marssia surutta kesken pois.

Minäkin olen tehnyt päätöksen kevään kunniaksi. Arki on täynnä velvollisuusjuttuja, mutta muuten aloitan uuden elämän. Suruttomana keskeyttäjänä.